

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ



ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ/ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Youssef Elsafoury

**Συγκριτική μελέτη φωνολογίας και φωνητικής στην Ελληνική και την Αραβική:
Θεωρητική προσέγγιση και διδακτικές προτάσεις.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2018

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ/ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Youssef Elsafoury, A.M. 372

**Συγκριτική μελέτη φωνολογίας και φωνητικής στην Ελληνική και την Αραβική:
Θεωρητική προσέγγιση και διδακτικές προτάσεις.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ:

Βασίλειος Σπυρόπουλος

ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Μαρία Ιακώβου

Αθανάσιος Μιχάλης

ΑΘΗΝΑ 2018

Abstract:

This study describes the phonological differences between Greek and Arabic from the following three aspects distinctive features, phonotactics and morphophonology. Assuming that if the language teachers have some knowledge of the transfer theory and a clear image of the similarities and differences of the segmental phonemes between the target-language and the students' mother tongue, it would be much easier for them to know the language focuses and difficulties for the learners and their teaching would be more effective.

Περίληψη:

Η μελέτη αυτή περιγράφει τις φωνολογικές διαφορές μεταξύ της ελληνικής και της αραβικής γλώσσας από τις ακόλουθες τρεις πτυχές: Τα διακριτικά χαρακτηριστικά, τους φωνοτακτικούς περιορισμούς και τη μορφοφωнологία. Υποθέτοντας ότι εάν οι καθηγητές ξένων γλωσσών έχουν κάποια γνώση για τη θεωρία της γλωσσικής παρεμβολής και αν γνωρίζουν τις ομοιότητες και τις διαφορές των τεμαχιακών φωνημάτων μεταξύ της γλώσσας-στόχου και της μητρικής γλώσσας των μαθητών, θα είναι πιο εύκολο για αυτούς να γνωρίσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές και η διδασκαλία τους θα είναι πιο αποτελεσματική.

Λέξεις κλειδιά: Συγκριτική φωνολογία, διδασκαλία της ελληνικής, αραβική φωνολογία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>Πρώτο Κεφάλαιο</u>	7
<u>1 Η φωνολογία της Ελληνικής</u>	7
<u>1.1 Φωνολογικώς διαφοροποιημένα τεμάχια της Ελληνικής</u>	7
<u>1.1.1 Τα σύμφωνα της Ελληνικής</u>	7
<u>1.1.2 Τα φωνήεντα της Ελληνικής</u>	14
<u>1.2. Φωνοτακτικοί περιορισμοί της Ελληνικής</u>	16
<u>1.2.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων</u>	17
<u>1.2.1.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στο τέλος της λέξης</u>	17
<u>1.2.1.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στην αρχή της λέξης</u>	17
<u>1.2.1.2 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στο μέσο της λέξης</u>	18
<u>1.2.2 Φωνήεντα και συνδυασμοί φωνηέντων</u>	19
<u>1.2.3 Δίφθογγοι</u>	20
<u>1.3 Μορφοφωνολογία της Ελληνικής</u>	21
<u>1.3.1 Αφομοίωση</u>	21
<u>1.3.2 Ανομοίωση</u>	23
<u>1.3.3 Απαλοιφή</u>	24
<u>1.3.3.1 Απαλοιφή συμφώνου</u>	25
<u>1.3.3.2 Απαλοιφή φωνήεντος</u>	26
<u>Δεύτερο Κεφάλαιο</u>	30
<u>2 Η φωνολογία της Αραβικής</u>	30
<u>2.1 Φωνολογικώς διαφοροποιημένα τεμάχια της Αραβικής</u>	30
<u>2.1.1 Τα σύμφωνα της Αραβικής</u>	30
<u>2.1.2 Τα φωνήεντα της Αραβικής</u>	38
<u>2.2 Φωνοτακτικοί περιορισμοί της Αραβικής</u>	39
<u>2.2.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων</u>	39
<u>2.2.1.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στο μέσο της λέξης</u>	39
<u>2.2.1.2 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στο τέλος της λέξης</u>	41
<u>2.2.2 Δίφθογγοι</u>	42
<u>2.3 Μορφοφωνολογία της Αραβικής</u>	42
<u>2.3.1 Αφομοίωση (Ιντγάμ-Idhgham)</u>	42

2.3.1.1 Προχωρητική αφομοίωση	43
2.3.1.2 Υποχωρητική αφομοίωση	45
2.3.2 Απαλοιφή	46
Τρίτο Κεφάλαιο	49
3 Σύγκριση φωνητικής και φωνολογίας	49
3.1 Σύγκριση αρθρωτικής φωνητικής	49
3.1.1 Σύγκριση συμφώνων Ελληνικής-Αραβικής	49
3.1.1.1 Τα χειλικά	51
3.1.1.2 Τα κορδονικά	51
3.1.1.3 Τα ραχιαία	52
3.1.2 Σύγκριση ημιφώνων	52
3.1.3 Σύγκριση φωνέντων	52
3.2 Σύγκριση συμφωνικών συμπλεγμάτων της Ελληνικής και της Αραβικής	53
3.2.1 Μορφοτακτική σύγκριση	54
3.2.2 Φωνοτακτική σύγκριση	56
3.3 Σύγκριση Μορφοφωнологίας	59
3.3.1 Αφομοίωση	61
3.3.2 Απαλοιφή	62
3.3.2.1 Απαλοιφή συμφώνου	62
3.3.2.2 Απαλοιφή φωνήεντος	62
3.3.3 Λευτεροβάθμια άρθρωση	63
3.3.3.1 Ουρανικοποίηση στην Ελληνική	63
3.3.3.2 Υπερωικοποίηση στην Αραβική	64
Τέταρτο Κεφάλαιο	66
4 Διδακτικές Προτάσεις	66
4.1 Εισαγωγή	66
4.1.1 Η φωνολογία στα εγχειρίδια της διδασκαλίας της ελληνικής	66
4.1.2 Η προφορά ως ταυτότητα	69
4.2 Ειδικές προτάσεις (γνωστική ανάλυση)	70
4.3 Γενικές προτάσεις (διορθωτικοί μηχανισμοί)	71
4.3.1 Δομικές ασκήσεις	73
4.3.2 Επικοινωνιακές ασκήσεις	73
4.3.3 Ασκήσεις με τη βοήθεια οπτικοακουστικών μέσων και νέων τεχνολογιών	74

<u>Συμπεράσματα</u>	74
<u>Παράρτημα</u>	77
<u>Βιβλιογραφία</u>	80

Συντομογραφίες και σύμβολα

Α.Α. Αντιπαραβολική Ανάλυση

Δ.Α. Δευτερεύουσα Άρθρωση

Δ.Φ.Α Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο

Δ.Χ. Διακριτικά Χαρακτηριστικά

SSP Γενικευμένη Αρχή της Ηχητικότητας (Sonority Sequencing Principle)

OCP Αρχή του Υποχρεωτικού Περιγύρου (Obligatory Contour Principle)

Σ σύμφωνο

Φ φωνήεν

[] αλλόφωνο

// φώνημα

{} αραβικό γραμματικό σχέδιο/ wazn

Εισαγωγή

Αυτή η συγκριτική μελέτη έχει στόχο να ερμηνεύσει και να δικαιολογήσει τις δυσκολίες της προφοράς της Νέας Ελληνικής από τους μαθητές που έχουν την Αραβική γλώσσα ως μητρική λόγω της αρνητικής παρεμβολής της Γ1, χρησιμοποιώντας την θεωρία της Αντιπαραβολικής Ανάλυσης (εφεξής Α.Α.) των γλωσσών ως πλαίσιο σύγκρισης και ερμηνείας των πιθανών λαθών.

Η παρεμβολή γλωσσικών στοιχείων από την μητρική γλώσσα αποτελεί την έννοια-κλειδί στην θεωρία της Α.Α. υιοθετώντας τις συμπεριφοριστικές απόψεις στο χώρο της κατάκτησης της Γ2 ως μια διαδικασία διαμόρφωσης συνηθειών (Μπέλλα 2011:56). Το άτομο σύμφωνα με την Α.Α. μεταφέρει αυτόματα από τη Γ1 τις συνήθειες εκείνες που είναι κοινές για τα δύο γλωσσικά συστήματα κάτι που θεωρείται θετική παρεμβολή. Εν αντιθέσει οι συνήθειες που θα μεταφερθούν από τη Γ1 και δεν υπάρχουν στη Γ2 θεωρούνται αρνητική παρεμβολή και δικαιολογούν την εμφάνιση γλωσσικών λαθών και δύσκολα σημεία κατά τη διαδικασία εκμάθησης λόγω διαφοροποίησης ή έλλειψης συγκεκριμένων συνηθειών στη μητρική γλώσσα. Με αυτή τη λογική, δίνεται από τη θεωρία της Α.Α. των γλωσσών μια εμπειριοκρατική ερμηνεία για τα πιθανά λάθη που εντοπίζονται στο γλωσσικό εξαγόμενο των μαθητών. Αυτή η προσέγγιση του γλωσσικού ντετερμινισμού, της παλιάς εκδοχής της θεωρίας, οδήγησε σε ολοκληρωτική απόρριψή της στη μεταγενέστερη έρευνα στο χώρο της κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας. Ο ρόλος όμως, και οι συνεισφορές της Γ1 στη διαδικασία της απόκτησης της Γ2 είναι ακόμα συζητήσιμα θέματα στο χώρο της γλωσσολογίας, γενικά σε ένα πλαίσιο γλωσσικής σχετικότητας (με θεώρηση των γλωσσολογικών καθολικών και των κοινωνιογλωσσικών παραγόντων) και όχι γλωσσικού ντετερμινισμού.

Με τη διαδικασία εφαρμογής της Α.Α. μεταξύ των δυο γλωσσών θα γίνει προσπάθεια να ενισχυθούν οι δάσκαλοι της Ελληνικής ως προς την κατανόηση του φωνολογικού συστήματος της Αραβικής, κι ως εκ τούτου να αντιμετωπίσουν καλύτερα τις δυσκολίες στην παραγωγή και πρόσληψη του προφορικού λόγου των αραβόφωνων μαθητών. Επίσης, επιδιωκόμενος στόχος είναι η βελτίωση της προφοράς των ενηλίκων μαθητών της Ελληνικής.

Οι θεματικές περιοχές που εξετάζονται στη μελέτη είναι η αρθρωτική φωνητική, οι φωνοτακτικοί περιορισμοί και οι βασικοί φωνολογικοί κανόνες στην Ελληνική γλώσσα (*Πρώτο Κεφάλαιο*) και στην Αραβική γλώσσα (*Δεύτερο Κεφάλαιο*). Μετά από την περιγραφή των δύο

γλωσσών, ακολουθεί μια σύγκριση μεταξύ των δύο συστημάτων στα αντίστοιχα φωνολογικά φαινόμενα (*Τρίτο Κεφάλαιο*).

Διαδικασία εφαρμογής της θεωρίας της Α.Α.

- 1- Περιγραφή δύο γλωσσικών συστημάτων (*Κεφάλαιο 1 και 2*).
- 2- Συλλογή συγκεκριμένων φωνολογικών φαινομένων για τη σύγκριση (*Κεφάλαιο 1 και 2*).
- 3- Αναλυτική σύγκριση (*Κεφάλαιο 3*).
- 4- Προβλέψεις (*Συμπεράσματα*)
- 5- Εξέταση των προβλέψεων (οι προβλέψεις δεν εξετάστηκαν)

Στο τελευταίο κεφάλαιο (*Κεφάλαιο 4*) εξηγούνται θεωρητικά τις διδακτικές προτάσεις, που έχουν διακριθεί σύμφωνα με τους στόχους και τις επιρροές τους, σε *ειδικές και γενικές* προτάσεις με παραδείγματα, από το εγχειρίδιο «Ελληνικά για εσάς», Α0- τελείως αρχάριοι (Γεωργαντζή & Ραυτοπούλου 2012, 1η δίγλωσση έκδοση).

Πρώτο Κεφάλαιο

1 Η φωνολογία της Ελληνικής

1.1 Φωνολογικώς διαφοροποιημένα τεμάχια της Ελληνικής

Το ελληνικό φωνολογικό σύστημα περιέχει 31 συμφωνικούς ήχους, 2 ημίφωνα και 5 φωνήεντα (Holton et al. 1997; Holton, Mackridge, Philippaki-Warbuton, & Spyropoulos, 2012; Klairis & Babiniotis, 2004; Mennen & Okalidou, 2006; Okalidou, 2008; βλ. Arvaniti, 2007; και Petrounias, 2002, για εκτενείς συζητήσεις).

1.1.1 Τα σύμφωνα της Ελληνικής

Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τους συμφωνικούς ήχους στο ελληνικό φωνολογικό σύστημα το οποίο περιέχει τα άηχα κλειστά [p,t,k], και τα ηχηρά κλειστά [b,d,g] τα οποία προφέρονται με πλήρη πραγμάτωση ή προεριννοπούνται στη μέση της λέξης σε [mb, nd, ŋg] στον επίσημο λόγο ή ως αποτέλεσμα κοινωνιογλωσσικών παραγόντων (Arvaniti & Joseph 2000:11-12.131-166), όπως η διάλεκτος και ηλικία του ομιλητή στη λέξη ([ˈembɔɾos] ή [ˈebɔɾos] έμπορος), όπως και ορισμένες λέξεις ξένης προέλευσης που δεν έχουν αφομοιωθεί πλήρως στο φωνολογικό σύστημα της Ελληνικής, όπως ([kɔmpjuːtɛr] κομπιούτερ) και ([v(nt)ɛnɛ] ή [v(nd)ɛnɛ] αντένα).

Τα συμφωνικά [ç, ʝ, ç, ʝ] είναι ουρανικά αλλόφωνα των /k, g, x, ɣ/, όταν βρίσκονται πριν από ένα πρόσθιο φωνήεν /i/ ή /e/, όπως ([ˈciɾos] κήπος), ([ˈkaɱɛlo] κάγκελο), ([ˈçɛɾi] χέρι) και ([ʝɛˈʝɛ] γιαγιά). Εμφανίζονται [ç, ʝ] επίσης ως αποτέλεσμα συνδυασμού το κ /k/ και το γκ /g/ με άτονο /i/ και ακολουθεί φωνήεν όπως (/k+i+ólas/ → [ˈciolas] κιόλας) και (/g+i+ónis/ → [ɟionis] γκιόνης).

Επίσης τα [ɬ] και [ɲ] είναι πραγματώσεις των /l/ και /n/ όταν τα /l/ και /n/ ακολουθούνται από άτονο /i/ και φωνήεν όπως (/l+i+odári/ → [ɬoˈdɑri] λιοντάρι) και (/bán+i+o/ → [ˈbɑɲio] μπάνιο). Τα [ɬ] και [ɲ] εμφανίζονται σε ορισμένες διαλέκτους και ιδιολέκτους όταν /l/ και /n/ συνδέονται με το υψηλό πρόσθιο φωνήεν /i/ όπως ([ˈliɾi] λύπη), ([ˈfiɾi] φίλοι), ([ˈɲiçta] νύχτα) και ([ˈaniksi] άνοιξη).

Τα [ɱ, ɲ] είναι πραγματώσεις των /m/ και /n/ όταν ακολουθεί χειλικό σύμφωνο όπως ([aɱfiˈθɛatro] αμφιθέατρο) και όταν ακολουθεί υπερωικό όπως ([ˈaɱ.χos] άγχος).

Πίνακας 1. Τα συμφωνικά ήχοι της Ελληνικής:

	Διχειλικ ά	Χειλοδοντικ ά	Μεσοδοντικ ά	Οδοντικ ά	Φατνιακ ά	Ουρανικ ά	Υπερωικ ά
Κλειστά	p b # ^m b				t d # ⁿ d	(c) (j)	k g # ^ŋ g
Εξακολουθητικ ά		f v	θ ð		s z	(ç) (j)	x γ
Έρρινα	m	(^m)			n	(ⁿ)	(^ŋ)
Υγρά παλλόμενα					r	(^Λ)	
Υγρά πλευρικά					l # ^l		
Προσρτιβόμεν α					ts dz		
Ημίφωνα	*w					*j	

Τα αριστερά σύμβολα δηλώνουν τα άηχα συμφωνικά ήχοι ενώ τα δεξιά σύμβολα δηλώνουν τα ηχηρά.

() αλλόφωνο.

* ημίφωνο (Τα ημίφωνα λειτουργούν ως όρια μέσα στην συλλαβή και δεν μπορούν να δημιουργήσουν nucleus πυρήνα όπως τα φωνήεντα και τα έρρινα σε μερικές γλώσσες, και είναι πάντα ηχηρά για αυτό ονομάζονται non-syllabic voiced glides, μη συλλαβικά ηχηρά ημίφωνα).

αλλαγή μέσω κοινωνιογλωσσικών παραγόντων / τοπικών διαλέκτων

Προφορά κάθε συμφώνου:

A. Κλειστά

1./p/ άηχο διχειλικό στιγμιαίο ‘/pi/ Π π’

α. [b] ηχηρό διχειλικό στιγμιαίο ή [ᵐb] (στο μέσο της λέξης) όταν προηγείται έρρινο /m/:

/mpóta/ → [bóta] ‘μπότα’

/kampránia/ → [kaᵐbáni] ‘καμπάνια’

/simpronó/ → [siᵐbonó] ‘συμπωνό’

β. [p] άηχο διχειλικό στιγμιαίο στα υπόλοιπα περιβάλλοντα

/p/	[p]	[póði] ‘πόδι’, [aplós] ‘απλός’, [elríða] ‘ελπίδα’
-----	-----	--

2./t/: άηχο οδοντικό στιγμιαίο ‘/taf/ Τ τ’

α. [d] ηχηρό οδοντικό στιγμιαίο ή [ᵐd] (στο μέσο της λέξης) όταν προηγείται το έρρινο /n/:

/ntoulára/ → [dulára] ‘ντουλάπα’

/pénte/ → [péᵐde] ή [péde] ‘πέντε’

/sintaksiðiótis/ → [siᵐdaksiðjótis] ή [sidaksiðjótis] ‘συνταξιδιώτης’

β. [t] άηχο οδοντικό στιγμιαίο στα υπόλοιπα περιβάλλοντα:

/t/	[t]	[télos] ‘τέλος’, [potó] ‘ποτό’, [atmós] ‘ατμός’.
-----	-----	---

3. /k/: άηχο μη ουρανικοποιημένο υπερωικό στιγμιαίο ‘/kappa/ Κ κ’

α. [g] ηχηρό μη ουρανικοποιημένο υπερωικό στιγμιαίο ή [ʰg] (στο μέσο της λέξης) είτε μετά από έρρινο είτε ως αποτέλεσμα του συνδυασμού έρρινο με /k/:

/γκρίνα/ → [grínia] ‘γκρίνια’

/αγγύρι/ → [a(ŋ)gúri] ‘αγγούρι’

/αγκόνας/ → [a(ŋ)gónas] ‘αγκώνας’

β. [c] άηχο ουρανικό στιγμιαίο, όταν δεν προηγείται έρρινο και το επόμενο φωνήεν είναι πρόσθιο /i/ ή /e/.

/κίπος/ → [cipos] ‘κήπος’

/πακέτο/ → [pacéto] ‘πακέτο’

/skiní/ → [sciní] ‘σκηνή’

γ. [ʝ] ηχηρό ουρανικό στιγμιαίο μετά από έρρινο και πριν από πρόσθιο φωνήεν:

/έγκυρος/ → [é(ŋ)ʝiros] ‘έγκυρος’

/άγγελος/ → [á(ŋ)ʝelos] ‘άγγελος’

δ. [k] άηχο μη ουρανικοποιημένο υπερωικό στιγμιαίο όταν δεν προηγείται έρρινο και πριν από χαμηλό ή οπίσθιο φωνήεν /a/, /o/ ή /u/:

/k/	[k]	[kɔri] ‘κόρη’, [síka] ‘σύκα’, [kuvás] ‘κουβάς’.
-----	-----	--

B. Τριβόμενα

4. /f/: άηχο χειλοδοντικό τριβόμενο ‘/fi/ Φ φ’

/f/	[f]	[fílos] ‘φίλος’, [néfos] ‘νέφος’.
-----	-----	---------------------------------------

5. /θ/: άηχο μεσοδοντικό τριβόμενο ‘/θita/ Θ θ’

/θ/	[θ]	[θálasa] ‘θάλασσα’, [láθος] ‘λάθος’, [káthetos] ‘κάθετος’
-----	-----	---

6. /χ/: άηχο μη ουρανικοποιημένο υπερωικό ‘/çi/ X χ’

α. [ç] άηχο ουρανικοποιημένο υπερωικό τριβόμενο πριν από πρόσθιο φωνήεν:

/vnoçi/ → [vnoçi] ‘βροχή’

/xéçi/ → [çéçi] ‘χέρι’

/ásçimos/ → [ásçimos] ‘άσχημος’

β. [χ] άηχο μη ουρανικοποιημένο υπερωικό τριβόμενο πριν από χαμηλό ή οπίσθιο φωνήεν:

/χ/	[χ]	[χará] ‘χαρά’, [vixas] ‘βήχας’, [apέχο] ‘απέχω’.
-----	-----	--

7. /v/: ηχηρό χειλοδοντικό τριβόμενο ‘/vita/ B β’

/v/	[v]	[vuli] ‘βουλή’, [sovarós] ‘σοβαρός’, [ávisos] ‘άβυσσος’.
-----	-----	--

8. /ð/: ηχηρό μεσοδοντικό τριβόμενο ‘/ðelta/ Δ δ’

/ð/	[ð]	[ðóro] ‘δώρο’, [peði] ‘παιδί’, [kuðúni] ‘κουδούνι’.
-----	-----	---

9. /ç/: ηχηρό μη ουρανικοποιημένο υπερωικό τριβόμενο

α. [ç] ηχηρό ουρανικοποιημένο υπερωικό τριβόμενο πριν από πρόσθιο φωνήεν:

/çiyas/ → [çiyas] ‘γίγας’

/floyéra/ → [floyéra] ‘φλογέρα’

/pçiéno/ → [pçiéno] ‘πηγαίνω’

β. [ɣ] ηχηρό μη ουρανικοποιημένο υπερωικό τριβόμενο πριν από χαμηλό ή οπίσθιο φωνήεν:

/ɣ/	[ɣ]	[ɣamos] ‘γάμος’, [αγάρι] ‘αγάπη’, [αγόρι] ‘αγόρι’.
-----	-----	---

10. /s/: άηχο φατνιακό συριστικό ‘/σίγμα/ Σ σ ζ’

α. [z] ηχηρό φατνιακό συριστικό πριν από ηχηρά σύμφωνα:

/isvolí/ → [izvolí] ‘εισβολή’

/sminós/ → [zminós] ‘σμηνός’

β. [s] άηχο φατνιακό συριστικό στα υπόλοιπα περιβάλλοντα:

/s/	[s]	[ðásos] ‘δάσος’, [vási] ‘βάση’.
-----	-----	---------------------------------

11. /z/: ηχηρό φατνιακό συριστικό ‘/ζίτα/ Ζ ζ’

/z/	[z]	[zoi] ‘ζωή’, [zíla] ‘ζήλια’, [χazós] ‘χαζός’.
-----	-----	--

Γ. Έρρινα

12. /m/: ηχηρό διχειλικό έρρινο ‘/μι/ Μ μ’

α. [ŋ] ηχηρό χειλοδοντικό έρρινο όταν προηγείται ένα χειλοδοντικό τριβόμενο:

/amfivolía/ → [aŋfivolía] ‘αμφιβολία’

/simvulí/ → [siŋvulí] ‘συμβουλή’

β. [m] ηχηρό διχειλικό έρρινο στα υπόλοιπα περιβάλλοντα:

/m/	[m]	[monos] ‘μόνος’, [χόma] ‘χώμα’, [mitéra] ‘μητέρα’.
-----	-----	---

13. /n/: ηχηρό φατνιακό έρρινο ‘/ni/ N ν’

α. [ɲ] ηχηρό ουρανικοποιημένο έρρινο ως αποτέλεσμα συνδυασμού n+ άτονο i+ φωνήεν:

/niázome/ → [ɲázome] ‘νοιάζομαι’

/sinchéo/ → [siɲchéo] ‘συγχέω’

/siɣkinonía/ → [si(ɲ)ɣinonía] ‘συγκοινωνία’

β. [ŋ] ηχηρό υπερωικό έρρινο πριν από τα υπερωικά σύμφωνα /k, ɣ, x/:

/áɣɣos/ → [áŋɣos] ‘άγχος’

/aɣkónas/ → [a(ŋ)gónas] ‘αγκώνας’

γ. [n] ηχηρό φατνιακό έρρινο μπροστά από όλα τα φωνήεντα και τα οδοντικά σύμφωνα:

/n/	[n]	[nonos] ‘νονός’, [énas] ‘ένας’, [kanonikós] ‘κοινωνικός’.
-----	-----	--

Δ. Πλευρικά

14. /l/: ηχηρό ακροδοντικό προσεγγιστικό υγρό ‘/lámda/ Λ λ’

α. [ɫ] ηχηρό ουρανικοποιημένο ακροδοντικό ως αποτέλεσμα συνδυασμού (l+ άτονο φωνήεν+ φωνήεν):

/karvélia/ → [karvéɫa] ‘καρβέλια’

/zília/ → [zíɫa] ‘ζήλια’

/pulía/ → [puɫá] ‘πουλιά’

β. [ɭ] ηχηρό ακροδοντικό προσεγγιστικό υγρό στα υπόλοιπα περιβάλλοντα:

/l/	[ɭ]	[kalós] ‘καλός’, [láθos] ‘λάθος’.
-----	-----	--------------------------------------

Ε. Παλλόμενα

15. /r/: ηχηρό ακροδοντικό μονοπαλλόμενο ‘ρό/ Ρ ρ’

/r/	[r]	[roloj] ‘ρολόj’, [psári] ‘ψάρι’.
-----	-----	----------------------------------

ΣΤ. Προστριβόμενα

16. /ts/ ‘ΤΣ τσ’, /dz/ ‘ΤΖ τζ’:

Αποτελούμενα από συνδυασμό ενός κλειστού και τριβομένου. τα φατνιακά προστριβόμενα /ts/, /dz/ (σε όλα τα περιβάλλοντα) εμφανίζονται σε λέξεις όπως τσάντα /tsánda/ και τζατζίκι /dzazíki/ αντίστοιχα. [Υποσημείωση: υπάρχει διχογνωμία για το αν /ts/ και /dz/ αποτελούν ένα φώνημα ή ένα σύμπλεγμα φωνημάτων, όπως π.χ. τα /sp/, /st/, /ps/, /ks/ και /sk/ (βλ. Householder 1964, Tzakosta & Vis 2009, Σετάτος 1974, Φουράκης κ.ά. 1999)].

1.1.2 Τα φωνήεντα της Ελληνικής

Η Ελληνική γλώσσα διαθέτει πέντε φωνήεντα:

	Πρόσθιο	Κεντρικό	Οπίσθιο
Υψηλό	ι		υ
Μεσαίο	ε		ο
Χαμηλό		α	

Προφορά κάθε φωνήεντος:

1-/a/: ανοιχτό (*near-open*, *παράνοικτο*) κεντρικό ή χαμηλό (*near-low*) κεντρικό φωνήεν ‘/álfα/ Α α’

Όπως: (/pas/ → [pas] πας)

2-/ε/: ημιάνοικτο (*open-mid*) πρόσθιο μη στρογγυλό ή χαμηλό μεσαίο πρόσθιο μη στρογγυλό φωνήεν ‘/épsilon/ Ε ε’

Όπως (/pes/ → [pɛs] πες)

3-/i/: κλειστό πρόσθιο μη στρογγυλό ή υψηλό πρόσθιο μη στρογγυλό φωνήεν ‘/iota/ Ι ι, /ita/ Η η, /ipsilon/ Υ υ (επίσης ει, οι, υι)’

/i/	[i]	υψηλό πρόσθιο μη στρογγυλό	σε όλα τα περιβάλλοντα εκτός από συγκεκριμένες περιπτώσεις	[nici] ‘νίκη’
/i/	[j]	ηχηρό ουρανικό προσεγγιστικό ημίφωνο	όταν το [i] είναι άτονο και προηγείται από φωνήεν	[ajtos] ‘αϊτός’
/i/	*[j]	ηχηρό ουρανικοποιημέν ο υπερωικό τριβόμενο	δημοτική	[ðjo] ‘δύο’
/i/	*[ç]	άηχο ουρανικοποιημέν ο υπερωικό τριβόμενο	δημοτική	[ɛlafça] ‘ελάφια’
/i/	*[ɲ]	ηχηρό ουρανικοποιημέν ο έρρινο	δημοτική	[mɲa] ‘μία’

* Τα [j, ç, ɲ] είναι αποτέλεσμα αφομοίωσης του /i/ όταν i είναι άτονο και προηγείται άλλο φωνήεν στη δημοτική. Η εμφάνιση των [j, ç, ɲ] αντί το /i/ προσδιορίζεται από το προηγούμενο σύμφωνο, επομένως το ηχηρό ουρανικό [j] γίνεται μετά από ηχηρό σύμφωνο, το άηχο ουρανικό [ç] γίνεται μετά από άηχο σύμφωνο και το ουρανικό έρρινο [ɲ] γίνεται μετά από το έρρινο /m/.

4-/o/: ημικλειστό (*close-mid*) οπίσθιο στρογγυλό ή υψηλό μεσαίο οπίσθιο στρογγυλό φωνήεν
'/oméga/ Ω ω, /ómikron/ Ο ο'

Όπως: (/pos/ → [pos] πως)

5-/u/: κλειστό οπίσθιο στρογγυλό ή υψηλό οπίσθιο στρογγυλό φωνήεν 'ΟΥ ου'

α. [w] ηχηρό διχειλικό προσεγγιστικό ημίφωνο όταν το /u/ είναι άτονο και προηγείται άλλο φωνήεν:

/fráula/ → [fráwla] 'φράουλα'

/skíuros/ → [skíwros] 'σκίουρος'

β. [u] υψηλό οπίσθιο στρογγυλό στα υπόλοιπα περιβάλλοντα:

/u/	[u]	[puli] 'πουλί', [fústa] 'φούστα', [kaúra] 'καούρα'.
-----	-----	--

1.2. Φωνοτακτικοί περιορισμοί της Ελληνικής (Οι συνδυασμοί των διαφοροποιημένων τεμαχίων)

Η δομή της συλλαβής στην Ελληνική μπορεί να χαρακτηριστεί με την εξής φόρμουλα $\Sigma_{(0-3)}\Phi\Sigma_{(0-1)}$, Η κοινή ελληνική, όμως, έχει την τάση να λήγουν οι λέξεις με ανοιχτές συλλαβές, δηλ. σε φωνήεν (Holton et al., 2012:12), επίσης η πλειοψηφία των λέξεων είναι είτε δι-συλλαβικές είτε πολυ-συλλαβικές. Οι συνδυασμοί μεταξύ των διαφοροποιημένων τεμαχίων (σύμφωνα με σύμφωνα και φωνήεντα με φωνήεντα) έχει περιορισμούς σε κάθε γλώσσα, αυτοί οι περιορισμοί ονομάζονται φωνοτακτική δομή της γλώσσας, για παράδειγμα η Ελληνική γλώσσα έχει αυστηρούς περιορισμούς στις εσωτερικές θέσεις της λέξης, όπου μόνο τα υγρά σύμφωνα /l, r, n/ νομιμοποιούνται σε έξοδο συλλαβής ΣΦΣ (για τη διαδικασία της συλλαβοποίησης βλ. Σετάτος 1974, Papademetre 1988, Pagoni 1993).

Οι περιορισμοί των συμφωνικών συνδυασμών (συμπλεγμάτων) στην Ελληνική επηρεάζονται από τρεις παράγοντες:(τη θέση μέσα στη λέξη (αρχή, μέση και τέλος), τη

προέλευση του λεξικού στοιχείου και το γλωσσικό επίπεδο ή το βαθμό επιστημότητας του λόγου (Holton et al., 2012).

1.2.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων

1.2.1.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στο τέλος της λέξης

Όπως προαναφέρθηκε στο λεξιλόγιο της παραδοσιακής ομιλούμενης Ελληνικής δεν υπάρχουν συμφωνικά συμπλέγματα στο τέλος της λέξης. Η πλειοψηφία των λέξεων της δημοτικής λήγουν σε ανοιχτή συλλαβή, εκτός από τις λέξεις της ξένης προέλευσης, όπως ([bar] μπάρ), ή σε ορισμένες λέξεις που προέρχονται από την καθαρεύουσα, οι οποίες περιορίζονται στον επίσημο λόγο και τελειώνουν με [r], όπως υπέρ. Βρίσκονται, επίσης, τελικά σύμφωνα στα επιφωνήματα όπως ουφ!, αχ!. Τα μόνα σύμφωνα που μπορούν να εμφανιστούν στο τέλος της δημοτικής ελληνικής λέξης είναι τα /n/ και /s/ (Σετατος 1947:22). Το /n/ χρησιμοποιείται λιγότερο συχνά και, γενικά, υπάρχει η τάση να αποφεύγεται το τελικό /n/ στον προφορικό λόγο είτε με το να παραλείπεται είτε με το να προστίθεται το φωνήεν /e/ μετά από αυτό: ['ɣrafune] γράφουνε αντί ['ɣrafun] γράφουν.

Είναι δυνατόν, επίσης, να υπάρχουν συμφωνικά συμπλέγματα στο τέλος της λέξης σε ορισμένες λέξεις ξένης προέλευσης ή καθαρεύουσας, όπως: [snob] σνομπ, [boks] μποξ, [vasi'lifs] βασιλεύς και ['anθraks] άνθραξ.

1.2.1.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στην αρχή της λέξης

Στην αρχή της λέξης, μπορεί να εμφανίζεται κάθε σύμφωνο, αλλά και μια πλούσια ποικιλία συμφωνικών συμπλεγμάτων. Όλα τα συμπλέγματα που απαντούν στην αρχή μιας λέξης μπορούν να απαντούν και στο μέσο της (Holton et al., 2012:12).

Τα συμπλέγματα των δύο και τριών συμφώνων $\Sigma_{(2-3)}\Phi$ που απαντούν στην αρχή της λέξης είναι συνοπτικά τα εξής:

Συνδυασμός	Παράδειγμα	Συνδυασμός	Παράδειγμα
/p, b, k, f, v, θ, χ, γ/ + /l/	‘βιβλίο’ [vi'vlio]	/z/ +/m, γ/	‘σγουρά’ [zɣura]
/p, b, t, d, k, g, f, v, θ, δ, χ, γ/ + /r/	‘τρένο’ [ˈtreno]	/tm/	‘τμήμα’ [ˈtmima]
/p, k, m, χ, γ/ + /n/	‘γνώμη’ [ˈɣnomi]	/skn/	‘σκνίπα’ [ˈsknipa]
/p, k, f, χ/ + /t/	‘λεφτά’ [le'fta]	/sc/	‘σκύλος’ [ˈsciɫos]
/p, k/ + /s/	‘ψάρι’ [psa'ri]	/pç/	‘πάπια’ [ˈpapɕa]
/s/ +/p, t, k, f, χ/	‘σπίτι’ [ˈspiti]	/bj/	‘κουμπιά’ [ku'pɕja]
/s/ +/p, k/ +/l/	‘σκληρός’ [skli'ros]	/tç/, /fç/	‘ματιά’ [ˈmatɕa]
/s/ +/p, t, f/ + /r/	‘ξύστρα’ [ˈksistra]	/ðj/	‘πόδια’ [po'ðja]

1.2.1.2 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στο μέσο της λέξης

Όλα τα συμφωνικά συμπλέγματα που απαντούν στην αρχή της λέξης απαντούν, επίσης, και στο μέσο της λέξης. Επιπλέον, υπάρχει ένας αριθμός συμφωνικών συμπλεγμάτων τα οποία απαντούν μόνο στο μέσο της λέξης. Τα οποία μπορούν να αποτελούνται από δύο μέχρι τέσσερα σύμφωνα που απαντούν μόνο στη μέση της λέξης.

Τα συμπλέγματα των δύο και τριών και τεσσάρων συμφώνων $\Phi\Sigma_{(2-4)}\Phi$ που απαντούν στη μέση της λέξης είναι συνοπτικά τα εξής:

/f, v, t/ + /n/	‘ξαφνικά’ [ksafni'ka]
/θ, v/ + /m/	‘βαθμός’ [va'θmos]
/r/ + /n, m, t, s, f, k, x, γ/	‘άρτος’ [ˈartos]
/l/ + /m, p, k, t, γ/	‘άλμα’ [ˈalma]
/n/ +/θ, x, s, δ, γ, z/	‘ανθος’ [ˈanθos]
/m/ +/f, v/	‘εμφάνιση’ [e'ɲfanisi]

/sxr/	“αισχρός” [ε'sxros]	/sθm/	“ισθμός” [i'sθmos]
/sxh/	“ισχνός” [i'sxnos]	/ptr/	“κάτοπτρο” [ˈkatoptro]

Άλλα συμπλέγματα τριών και τεσσάρων συμφώνων δημιουργούνται στο μέσο της λέξης από το συνδυασμό του τελικού συμφώνου των προθημάτων εκ-, εν-, εν-, συν-, υπέρ-, εισ-, προσ- με το σύμφωνο ή το συμφωνικό σύμπλεγμα που ακολουθεί. Παραδείγματα αυτών των συνδυασμών:

/ktr/	‘εκτροπή’ [ektro'pi]	/vɣl/	‘εύγλωττος’ [ˈevɣlotos]
/kst/	‘έκσταση’ [ˈektasi]	/rti/	‘υπερτροφικός’ [ipertrofi'kos]
/kðr/	‘εκδρομή’ [ekðro'mi]	/kstr/	‘εκστρατεία’ [ekstra'tia]
/ɲgl/	‘συγκλίνω’ [si'ɲglinɔ]	/fstɾ/	‘ευστροφία’ [ɛfstro'fia]
/mbr/	‘συμπράττω’ [si'mbrato]		
/ftɾ/	‘ευτραφής’ [ɛftɾa'fis]		
/fst/	‘ευστάθεια’ [ɛ'fstathia]		

1.2.2 Φωνήεντα και συνδυασμοί φωνηέντων

Όλα τα φωνήεντα μπορούν να εμφανίζονται σε όλα τα μέρη της λέξης, αρχή, μέση και τέλος. Ο μόνος περιορισμός αφορά το άτονο συλλαβικό /i/ στην αρχή και στο μέσο της λέξης και όταν ακολουθείται από άλλο φωνήεν. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στην παραπάνω

υποενότητα (1.2 Τα φωνήεντα της Ελληνικής), σε ορισμένα περιβάλλοντα το φώνημα /i/ πραγματώνεται ως ένα από τα ουρανικά αλλόφωνα [j, ç, ɲ] στις λέξεις της δημοτικής και σ' όλες τις άλλες λέξεις που έχουν αφομοιωθεί στο σύστημα της δημοτικής.

Όλα τα συλλαβικά φωνήεντα που (χρειάζεται εδώ;) μπορούν να συνδυαστούν μεταξύ τους:

εο [jeo'ɣos] γεωργός

ιι[ðiiki'tis] διοικητής

οο [a'toos] αθώς

αο [a'oratos] αόρατος

υα [iɾakua] υπάκουα

Είναι δυνατόν, επίσης, να παραχθούν ακολουθίες τριών φωνηέντων μέσω της σύνθεσης των λέξεων.

εοε [neoelini'kos] νεοελληνικός

ιοα [vorioanatoli'kos] βορειοανατολικός

1.2.3 Δίφθογγοι

Οι δίφθογγοι δημιουργούνται με το συνδυασμό κάθε φωνήεντος με τα μη συλλαβικά αλλόφωνα [j] και [w] των φωνημάτων /i/ και /u/ αντίστοιχα. Δίφθογγοι δεν μπορούν να δημιουργηθούν με το συνδυασμό του [i] με το [j] ή με το συνδυασμό του [u] με το [w]. Καθώς η εξασθένιση των άτονων /i/ και /u/ δίπλα σε φωνήεν είναι προαιρετική, η δίφθογοποίηση είναι, επίσης, προαιρετική στα παραδείγματα από (Holton et. al 2012)

ej [kléj] κλαίει

aj [tsáj] τσάι

oj [bój] μπόι

uj [akúj] ακούει

iw [skiwrák'i] σκιουράκι

aw [fráwla] φράουλα

1.3 Μορφοφωνολογία της Ελληνικής

Η μορφοφωνολογία ή μορφωνολογία είναι ο κλάδος της γλωσσολογίας που μελετά την αλληλεπίδραση μεταξύ μορφολογικών και φωνολογικών ή φωνητικών αναπαραστάσεων. Στην Ελληνική υπάρχουν τα φαινόμενα της αφομοίωσης και ανομοίωσης μεταξύ συμφώνων που βρίσκονται στα όρια των μορφημάτων μέσα σε μια φωνολογική λέξη ή φραστική μονάδα, όπως “οικογένειά μου”, επίσης υπάρχει το φαινόμενο της απαλοιφής μεταξύ συμφώνων και μεταξύ φωνηέντων, λόγω της προτιμώμενης τάσης της ελληνικής για τις ανοιχτές συλλαβές που αυξάνει την πιθανότητα να συνδυάζονται τα φωνήεντα στα όρια των γραμματιών /λεξικών μορφημάτων, όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω.

1.3.1 Αφομοίωση.

Πρόκειται για μεταβολή που δημιουργείται μέσα στις σύνθετες λέξεις και ως αποτέλεσμα συνδυασμού διαφόρων τύπων λέξεων σε φραστικές μονάδες, όταν ένα φώνημα αλλάζει ένα ή περισσότερα από τα διακριτικά χαρακτηριστικά του προκειμένου να προσομοιωθεί φωνητικά με ένα άλλο φώνημα που βρίσκεται στο ίδιο περιβάλλον είτε ως προς τον τρόπο άρθρωσης είτε ως προς την ηχηρότητα.

Αφομοίωσης ως προς τον τόπο άρθρωσης

Όταν ένα έρρινο σύμφωνο αφομοιώνεται ως προς τον τόπο άρθρωσης με το σύμφωνο που ακολουθεί, όπως στα παραδείγματα παρακάτω, όπου το έρρινο της ασθενούς προσωπικής αντωνυμίας γίνεται χειλικό όταν ακολουθείται από χειλικό σύμφωνο, χειλοδοντικό όταν ακολουθείται από χειλοδοντικό σύμφωνο και υπερωικό όταν ακολουθείται από υπερωικό.

/ton patéra/ → [to(m)batéra] τον πατέρα

/ton filise/ → [to(ŋ)filise] τον φίλησε

/ton keró/ → [to(ŋ)jeró] τον καιρό

Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται, επίσης, στα όρια των μορφημάτων κατά την προθηματοποίηση και τη σύνθεση, όπως στα παρακάτω παραδείγματα:

/sin-róno/ → [si(m)bóno] συμπονώ

/sin-filióno/ → [simfilióno] συμφιλιώνω

/en-xórios/ → [eɲxorios] εγγώριος

Αφομοίωση ως προς την ηχηρότητα σε τρεις υποκατηγορίες

1- Ηχηροποίηση ενός στιγμιαίου μετά από ένα έρρινο

/ðen katálava/ → [ðe(ɲ)gatálava] δεν κατάλαβα

/ton tímisan/ → [to(n)dímisan] τον τίμησαν

/ton pólemo/ → [to(m)bó1emo] τον πόλεμο

/tin kálesa/ → [ti(q)gálesa] την κάλεσα

/sin-róno/ → [si(m)bonó] συμπονώ

/én-tomo/ → [é(n)domo] έντομο

/sin-kátikos/ → [si(q)gátikos] συγκάτοικος

2- Ηχηροποίηση ενός συμφώνου (όχι έρρινο ή υγρό) όταν ακολουθείται από ηχηρό, συμπεριλαμβανομένου ενός έρρινου ή ενός υγρού εντός της λέξης, μεταξύ ορίων των μορφημάτων και μεταξύ των λέξεων.

δηλ. A [άηχο] → B [ηχηρό] / A + [ηχηρό] όπως τα παραδείγματα:

/plásma/ → [plázma] (εντός της λέξης)

/is-valo/ → [izvolí] (όριο μορφημάτων)

/kalós mínas/ → [kalózmínas] (όριο λέξεων)

3- Αφομοίωση του ηχηρού συμφώνου σε άηχο όταν προηγείται άηχο σύμφωνο.

δηλ. A [ηχηρό] → B [άηχο] / A + [άηχο] όπως τα παραδείγματα:

/é-kon-s-a/ → [ékopsa] έκοψα

/rán-θ-ika/ → [ráftika] ράφτηκα

/aniɣ-tos/ → [aniɣtós] ανοιχτός

1.3.2 Ανομοίωση

Η ανομοίωση είναι το αντίθετο του φαινομένου της αφομοίωσης. Κατά την ανομοίωση μεταβάλλονται ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά ενός φωνήματος προκειμένου αυτό το φώνημα να διαφοροποιηθεί από κάποιο άλλο φώνημα του περιβάλλοντός του. Η ανομοίωση είναι μια διαδικασία για να μη συνδυάζονται δύο άηχα τριβόμενα ή δύο στιγμιαία. Αυτός ο περιορισμός (το να μην συνδυάζονται δύο άηχα τριβόμενα ή δύο στιγμιαία) επηρεάζει το λεξιλόγιο που προέρχεται από τη δημοτική παράδοση, καθώς και λέξεις από την καθαρεύουσα, οι οποίες έχουν αφομοιωθεί στο σύστημα της δημοτικής για να δημιουργήσει συνεχώς μια αποδεκτή ακολουθία σύμφωνα με τη δημοτική εντός των ορίων των μορφημάτων, αλλά και στα ίδια τα όριά τους, επίσης εμφανίζεται στην κλίση των ρημάτων.

Υπάρχουν τέσσερις κανόνες ανομοίωσης, η εφαρμογή των οποίων οδηγεί στους αποδεκτούς συνδυασμούς.

1. Ένα τριβόμενο (μη συμπεριλαμβανομένων των έρρινων και των υγρών) γίνεται στιγμιαίο όταν απαντά δίπλα σε /s/, άσχετα με τη σειρά των δύο στοιχείων.

δηλ. $\Sigma_{\text{τριβόμενο}} + /s/_{\text{τριβόμενο}} \rightarrow \Sigma_{\text{στιγμιαίο}}$, όπως:

/tréx-o/ → [tréxo] τρέχω

/θα tréx-s-o/ → [θα trékso] θα τρέξω

/klév-o/ → [kléno] κλέβω

/θα klév-s-o/ → [θα klépsō] θα κλέψω

/xtiz-o/ → [xtizo] χτίζω

/θα χtiz-θ-ό/ → [θα χtis-t-ό] θα χτιστώ

Στα παραπάνω παραδείγματα ένα τριβόμενο στο τέλος της ρίζας, όπως το /v/ ή το /χ/, όταν συναντάται με το πρόσφυμα /s/, που δηλώνει συνοπτικό ποιόν ενεργείας ενεργητικής, άνομοιώνεται ως προς τον τρόπο της άρθρωσης και γίνεται στιγμιαίο ([trékso], [klépsō]), ενώ το τριβόμενο /θ/, το πρόσφυμα του συνοπτικού ποιού ενεργείας παθητικής, τρέπεται στο αντίστοιχο

στιγμαίο /t/ όταν προηγείται ένα /z/ στο τέλος της ρίζας (το οποίο απηχηροποιείται σε /s/ κατά τον κανόνα της αφομοίωσης ηχηρότητας πριν από το άηχο /θ/) (Holton et al., 2012:21).

(2) Αν το συμφωνικό σύμπλεγμα δεν περιέχει καθοριστικό /s/, τότε η σειρά είναι εκείνη που καθορίζει ποιο από τα σύμφωνα θα είναι το στιγμαίο και ποιο το τριβόμενο: το πρώτο από τα δύο πρέπει να είναι το τριβόμενο, ενώ το δεύτερο θα είναι το στιγμαίο. Έτσι, αν έχουμε δύο τριβόμενα, τότε το δεύτερο γίνεται στιγμαίο.

/θa graf-θ-ό/ → [θa graftó] θα γραφτώ

/pléχ-θ-ike/ → [pléχtice] πλέχτηκε

Αποκλείονται από αυτό τον κανόνα λέξεις που ανήκουν σε πιο επίσημο ύφος, οι οποίες προέρχονται από την καθαρεύουσα όπως [eléχθi] ελέχθη [elífθi] ελήφθη και στην προθετική προθηματοποίηση όπως [efθanasía] ευθανασία, όπου /χθ, fθ/ δεν ακολουθούν αυτό τον κανόνα (Υποσημείωση: αρχή του υποχρεωτικού περίγυρο OCP, η οποία δεν επιτρέπει τη γεινίαση τεμαχίων που έχουν την ίδια τιμή ως προς ένα Δ.Χ.)

(3) Σε ένα συνδυασμό δύο στιγμαίων, το πρώτο μεταβάλλεται σε τριβόμενο:

/to plek-tó/ → [to pleχtó] το πλεχτό

Αποκλείονται από αυτό τον κανόνα λέξεις που προέρχονται από την καθαρεύουσα, όπως [eklektós] εκλεκτός, [andilíptós] αντιληπτός και είναι επίσης δυνατόν να απαντούν συμπλέγματα με δύο άηχα στιγμαία στα όρια των μορφημάτων μετά το προθετικό πρόθημα εκ- όπως [ektimó] εκτιμώ, [ekrémbō] εκπέμπω, όπου /kt, pt/ δεν ακολουθούν την δημοτική παράδοση.

(4) Στα συμπλέγματα που αποτελούνται από ένα στιγμαίο, πριν από ένα τριβόμενο, το αρχικό στιγμαίο τρέπεται σε τριβόμενο, ενώ το τριβόμενο που ακολουθεί γίνεται στιγμαίο:

/mplek-θ-ike/ → [bleχ-t-ice] μπλέχτηκε

1.3.3 Απαλοιφή

Απαλοιφή ονομάζεται ο μηχανισμός κατά τον οποίο ένα τεμάχιο απαλείφεται κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Διακρίνεται σε απαλοιφή συμφώνου και απαλοιφή φωνήεντος.

1.3.3.1 Απαλοιφή συμφώνου

Περιπτώσεις απαλοιφής συμφώνου:

(1) Όταν δημιουργείται μια ακολουθία όμοιων συμφώνων μέσα στη λέξη ή στη φράση, ένα από αυτά τα δύο σύμφωνα απαλείφεται:

/tis sképsis/ → [tiθsképsis] της σκέψης

/milás sovará/ → [milaθsovará] μιλάς σοβαρά

(2) Μέσα στη λέξη, ένα έρρινο απαλείφεται πριν από ένα υγρό /l, r/:

/sin-légo/ → [silégo] συλλέγω

/sin-roi/ → [siroi] συρροή

/en-loγos/ → [élogos] έλλογος

/en-riθmos/ → [ériθmos] έρριθμος

(3) Μέσα στη λέξη, το τελικό /n/ του προθήματος *συν-* απαλείφεται πριν από ένα συριστικό /s, z/. Όμως, το τελικό /n/ του προθήματος *εν-* δεν απαλείφεται στις ίδιες συνθήκες:

/sin-sítio/ → [sisitio] συσσίτιο ενώ,

/en-simo/ → [ensimo] ένσημο

(4) Το τελικό /n/ μιας ρηματικής ρίζας απαλείφεται πριν από το /s/ και το /θ/ του συνοπτικού ποιου ενεργείας ενεργητικής και παθητικής αντίστοιχα:

/déno/ → [ðéno] δένω

/θα dén-s-o/ → [θαðéso] θα δέσω

/θα ðen-θ-ó/ → [θαðeθó] θα δεθώ

(5) Το τελικό /n/ του θηλυκού οριστικού άρθρου /tin/ απαλείφεται πριν από ένα τριβόμενο, συμπεριλαμβανομένων των /s/ και /z/, ή ένα υγρό /l/ Μ ή /r/, όμως το τελικό /n/ του αρσενικού οριστικού άρθρου /ton/ απαλείφεται μόνο προαιρετικά πριν από αυτούς τους φθόγγους. Ομοίως, το τελικό έρρινο της αρσενικής ασθενούς αντωνυμίας δεν απαλείφεται πριν από ένα τριβόμενο ή ένα υγρό του ρήματος που ακολουθεί:

/tin lípi/ --> [tilípi] τη λύπη

/tin vási/ --> [tivási] τη βάση

/tin sino déni/ --> [tisinodéni] τη συνοδεύει

/ton filo/ --> [tomfílo] τον φίλο ή [tofílo] το φίλο

/ton sino dó/ --> [tosinodó] το συνοδό ή [tonsinodó] τον συνοδό

/ton sino déni/ --> [tonsinodéni] τον συνοδεύει

/ton lipáme/ --> [tonlipáme] τον λυπάμαι

(6) Τα τεμάχια /θ/ και /δ/ στο τέλος της ρίζας των ρημάτων απαλείφονται πριν από το πρόσφυμα του συνοπτικού ποιού ενεργείας /s/.

/θa pláθ-s-o/ → [θaplásɔ] θα πλάσω

1.3.3.2 Απαλοιφή φωνήεντος

Η Ελληνική γλώσσα έχει την τάση να τελειώνουν οι λέξεις με ανοιχτή συλλαβή που δίνει την δυνατότητα να υπάρξουν συνδυασμοί φωνηέντων μεταξύ των ορίων των λέξεων στη φωνολογική λέξη/ φράση επίσης στα όρια των μορφημάτων μιας σύνθετης λέξης. Αυτοί οι συνδυασμοί ακολουθούν την αρχή της αλληλουχίας ή ιεραρχίας ηχηρότητας (ηχητικότητας) που καθορίζεται από παράγοντες και σχετίζονται τόσο με τη μορφολογία όσο με τη φωνολογία. Έχει αποδειχθεί ότι τα πέντε φωνήεντα της Ελληνικής ταξινομούνται σε μια κλίμακα ηχηρότητας, από το πιο ηχηρό /a/ ως το λιγότερο ηχηρό /i/. Η κλίμακα είναι a > o > u > e > i, μολονότι μερικές φορές το /i/ αποδεικνύεται ισχυρότερο του /e/. Όσο ισχυρότερο (πιο ηχητικό) είναι ένα τεμάχιο,

τόσο λιγότερο είναι πιθανό να απαλειφθεί. Έτσι όταν δύο φωνήεντα συναντώνται στα όρια μορφημάτων ή λέξεων μέσα σε μια φράση, το λιγότερο ηχηρό θα απαλειφθεί, αφήνοντας πίσω το περισσότερο ηχηρό. Υπάρχουν, επίσης, άλλες συνθήκες απαλοιφής που δεν ακολουθούν την αρχή της ιεραρχίας της ηχητικότητας.

Σε περίπτωση που ο συνδυασμός σχηματίζεται από το άρθρο ακολουθούμενο από ουσιαστικό ή επίθετο, η απαλοιφή συμβαίνει μόνο πολύ σπάνια, αλλά όταν συμβαίνει, ακολουθεί την ιεραρχία ηχηρότητας. Η απαλοιφή αποφεύγεται όταν το πρώτο φωνήεν είναι ένα από τα οριστικά άρθρα *ο* (αρσενικό ενικός), *η* (θηλυκό ενικός) ή *οι* (αρσενικό και θηλυκό πληθυντικός):

/o alékos/ → [oalékos] ο Αλέκος

/i alerú/ → [ialerú] η αλεπού

/i ixtherí/ → [ixtherí] οι εχθροί

/i ores/ → [lóres] οι ώρες

Περιπτώσεις απαλοιφής των φωνηέντων κατά την αρχή της ηχηρότητας

1- Στα όρια μεταξύ μιας ασθενούς αντωνυμίας και ενός ρήματος που ακολουθεί και αρχίζει από φωνήεν.

/ta ípa/ → [tápa] τα΄πα

/to éfera/ → [tófera] το΄φερα

/tu édosan/ → [túdosan] του΄δωσαν

/mu árese/ → [márese] μ΄άρεσε

2- Στα όρια μεταξύ προρηματικών μορίων “να” ή “θα” και ενός ρήματος που ακολουθεί και αρχίζει από φωνήεν. Η απαλοιφή του ενός φωνηέντος είναι προαιρετική, Διατηρούνται και τα δύο φωνήεντα ανέπαφα στον πιο αργό και στον προσεκτικό λόγο.

/para-éyrafa/ → [paráyrafa] παράγραφα ή [paréyrafa] παραέγραφα

/ksana-édosa/ → [ksanádosas] ξανάδωσα ή [ksanaédosa] ξαναέδωσα

/tha érthi/ → [thárthi] θα'ρθει ή [thaéerthi] θα έρθει

3- Στα συμπλέγματα φωνηέντων που δημιουργούνται από το ουδέτερο οριστικό άρθρο ενικού το ή πληθυντικού τα, γίνεται απαλοιφή που ακολουθεί την ιεραρχία ηχηρότητας.

/to anýo/ → [tanýo] τ' αβγό

/to álo/ → [tálo] τ' άλλο

4- Το άτονο αρχικό /e/ των προσωπικών αντωνυμιών και των επιρρημάτων εδώ και εκεί μπορεί προαιρετικά να απαλειφθεί αν η προηγούμενη λέξη λήγει σε φωνήεν:

/tha rao eýo/ → [tharaoýo] θα πάω 'γώ

/éla esí/ → [elasí] έλα 'σύ

/fere ta edó/ → [fertado] φέρ' τα 'δώ

Περιπτώσεις απαλοιφής των φωνηέντων που δεν ακολουθούν την αρχή της ηχηρότητας

1- Η απαλοιφή του φωνήεντος είναι υποχρεωτική στις παραγωγικές διαδικασίες λόγιας προέλευσης, κυρίως στην προθετική προθηματοποίηση.

/para-édosa/ → [parédosa] παρέδωσα

/kata-éxo/ → [katéxo] κατέχω

/anti-edrasa/ → [andédrasa] αντέδρασα

/epi-erxete/ → [epérxete] επέρχεται

2- Οι προθέσεις σε (υποχρεωτικά) και από και το επίρρημα μέσα (προαιρετικά) χάνουν το τελευταίο φωνήεν τους όταν συνδυάζονται με το οριστικό άρθρο.

/se to trapézi/ → [stotrapézi] στο τραπέζι

/apo tin eláda/ → [ap̥tineláda] απ' την Ελλάδα ή [ap̥otineláda] από την Ελλάδα

/mesa se tin poli/ → [mesti(m)bóli] μες στην πόλη ή [mesasti(m)bóli] μέσα στην πόλη

3- Το τελικό /e/ του ενικού τύπου της προστακτικής είναι δυνατόν να απαλειφθεί όταν ακολουθείται από ασθενή αντωνυμία:

/dóse to/ → [dósto] δώσ' το

/ráre to/ → [rárto] παρ' το

/kópse to/ → [kópsto] κόψ' το

/gráψε ta/ → [grápsta] γράψ' τα

Δεύτερο Κεφάλαιο

2 Η φωνολογία της Αραβικής

2.1 Φωνολογικώς διαφοροποιημένα τεμάχια της Αραβικής

Το αραβικό φωνολογικό σύστημα περιέχει 31 συμφωνικούς ήχους, 2 ημίφωνα και 3 φωνήεντα.

(Haywood & Nahmad 1965, Owens 2013, Ryding 2014, Badawi et al. 2016)

2.1.1 Τα σύμφωνα της Αραβικής

Πίνακας 2: Σύμφωνα Αραβικής Γλώσσας:

	Λιχειλι -κά	ειλοδο -ντικά	Ιεσοδο -ντικά	Οδοντι -κά	Φατνια -κά	Ιεταφα τνιακά	Ουρα -νικά	Περωι -κά	ταφυλι -κά	υγγικά	λωτιδι -κά
Κλειστά	(p) b			ﺕ ﺩ ﺕ' ﺩ'				k #g	q		ʔ
Εξακο -λουθ.		f θ	ð		s z	ʒ		x γ		ħ ʕ	h (ħ)
Ερρινα	m	(n)						(ŋ)			
Υγ. παλλό -μενα					r	(r)					
Υγ. πλευ -ρικά					l	(*l)					
Προστι βόμενα						#dʒ					
Ημί -φωνα	w						j				

() αλλόφωνο

* υπερωικοποιημένο/ εμφατικό σύμφωνο (υπερωικοποίηση: μια δευτερεύουσα άρθρωση που δημιουργείται από την κίνηση του πίσω μέρους της γλώσσας προς την υπερώα (το μαλακό μέρος του ουρανίσκου)

αλλαγή μέσω διαλέκτων/ κοινωνιογλωσσικών παραγόντων

Προφορά κάθε συμφώνου:

A. Κλειστά

1- /b/ ηχηρό διχειλικό κλειστό /baaʔ/ ب'

α. [p] άηχο διχειλικό κλειστό → όταν ακολουθεί ένα άηχο σύμφωνο, σε λέξεις όπως:

/ħabs/ → [ħaps] 'φυλακή'

/kabʃ/ → [kaʃʃ] ' πρόβατο'

/riħħ/ → [riħħ] ' κέρδος'

β. [b] ηχηρό διχειλικό κλειστό στα υπόλοιπα περιβάλλοντα:

/b/	[b]	[baħr] 'θάλασσα', [ʕabd] 'σκλάβος', [qalb] 'καρδιά'
-----	-----	---

2. /t/ άηχο οδοντικό κλειστό /taaʔ/ ت'

/t/	[t]	[tamr] 'χουρμάδες', [fit.náh] 'πειρασμός', [naħt] 'γλυπτό'
-----	-----	--

3. /tʰ/ άηχο οδοντικό υπερωικοποιημένο κλειστό /tʰaaʔ/ ط'

/tʰ/	[tʰ]	[matʰár] 'βροχή', [tʰin] 'χώμα', [ba.laatʰ] 'τουβλάκια'
------	------	---

4. /d/ ηχηρό οδοντικό κλειστό /daal/ د'

/ḍ/	[ḍ]	[ḍin] ‘θρησκεία’, [ziḍár] ‘τοίχος’, [qirḍ] ‘μαϊμού’
------	------	---

5. /ḍʕ/ ηχηρό οδοντικό υπερωικοποιημένο κλειστό ‘/ḍʕaad/ ض’

/ḍʕ/	[ḍʕ]	[ḍʕiɪɫ] ‘πλευρό/ παιδάκι’ [raḍʕiɪɫ] ‘μωρό’, [wamiḍʕ] ‘λάμψη/ φλας’
-------	-------	---

6. /k/ άηχο υπερωικό κλειστό ‘/kaaf/ ك’

/k/	[k]	[kiṭáb] ‘βιβλίο’, [niḳáh] ‘γάμος’, [wiṛk] ‘γόφος’
-----	-----	---

7. /q/ άηχο σταφυλικό κλειστό ‘/qaaf/ ق’

/q/	[q]	[qawíy] ‘δυνατός’, [saqf] ‘στέγη’, [farq] ‘διαφορά’
-----	-----	--

8. /ʔ/ άηχο γλωττιδικό κλειστό ‘hamza ء’

/ʔ/	[ʔ]	[ʔasád] ‘λιοντάρι’, [ráʔ.fah] ‘έλεος’, [ʔaṭʕaʔ] ‘λάθος’
-----	-----	---

B. Τριβόμενα

9. /f/ άηχο οδοντι-χειλικό τριβόμενο ‘/faaʔ/ ف’

/f/	[f]	[fáras] ‘άλογο’, [mif.ʔaah] ‘κλειδί’, [kahf] ‘σπηλαιά’
-----	-----	---

10. /θ/ άηχο μεσο-οδοντικό τριβόμενο ‘/thaaʔ/ ث’

/θ/	[θ]	[θawɾ] ‘ταύρος’, [naθɾ] ‘πεζογραφία’, [baħθ] ‘έρευνα’
-----	-----	--

11. /ð/ ηχηρό μεσο-οδοντικό τριβόμενο ‘/ðaal/ ذ’

/ð/	[ð]	[ðubaab] ‘μύγες’, [kaaðib] ‘ψεύτης’, [faχð] ‘μηρός’
-----	-----	--

12. /ðʕ/ ηχηρό μεσο-οδοντικό υπερωικοποιημένο τριβόμενο ‘/ðʕaaʔ/ ظ’

/ðʕ/	[ðʕ]	[ðarʔ] ‘φάκελος (ταχυδρομικός)’, [náðʕrah] ‘βλέμμα’
------	------	---

13. /s/ άηχο φατνιακό τριβόμενο ‘/siin/ س’

/s/	[s]	[suruʊr] ‘ευτυχία’, [másrah] ‘θέατρο’, [ʃams] ‘ήλιος’
-----	-----	--

14. /sʕ/ άηχο φατνιακό υπερωικοποιημένο τριβόμενο ‘/sʕaad/ ص’

/sʕ/	[sʕ]	[sʕifr] ‘μηδέν’, [basʕál] ‘κρεμμύδι’, [faħsʕ] ‘ιατρική εξέταση’
------	------	---

15. /z/ ηχηρό φατνιακό τριβόμενο ‘/zajn/ ή /zaaj/ ز’

/z/	[z]	[ʔzaaʔir] ‘επισκέπτης’, [zaʔziirah] ‘νησί’, [ʔaaz] ‘γκάζι’
-----	-----	--

16. /ʃ/ άηχο ουρανι-φατνιακό τριβόμενο ‘/ʃiin/ ش’

/ʃ/	[ʃ]	[ʃams] ‘ήλιος’, [muʃtʰ] ‘χτένα’ [kabʃ] ‘πρόβατο’
-----	-----	---

17. /ʒ/ ηχηρό ουρανι-φατνιακό τριβόμενο ‘/ʒiim/ ζ’

/ʒ/	[ʒ]	[ʒurh] ‘πληγή’, [nazm] ‘αστέρι’, [dʒuz] ‘συρτάρι’
-----	-----	--

18. /χ/ άηχο υπερωικό τριβόμενο ‘/χaaʔ/ χ’

/χ/	[χ]	[χibrah] ‘εμπειρία’, [ʔáχd̪ar] ‘πράσινος’, [mu'naax] ‘καιρός’
-----	-----	---

19. /γ/ ηχηρό υπερωικό τριβόμενο ‘/γajɲ/ ξ’

/γ/	[γ]	[γa'riib] ‘ξένος’, [ˈsɪiγah] ‘κοσμήματα’, [ˈbaaliγ] ‘ενήλικος’
-----	-----	--

20. /ħ/ άηχο λαρυγγικό (επιγλωττιδικό) τριβόμενο ‘/ħaaʔ/ χ’

/ħ/	[ħ]	[ħubb] ‘αγάπη’, [baħr] ‘θάλασσα’, [ruuh] ‘ψυχή’
-----	-----	--

21. /ʕ/ ηχηρό λαρυγγικό (επιγλωττιδικό) τριβόμενο ‘/ʕajɲ/ ξ’

/ʕ/	[ʕ]	[ʕiid] ‘γιορτή’, [maʕ.'ruuf] ‘χάρη’, [ʒuuʕ] ‘πείνα’
-----	-----	--

22. /h/ άηχο γλωττιδικό τριβόμενο ‘/haaʔ/ ο’

α. [f] ηχηρό γλωττιδικό τριβόμενο μεταξύ δύο φωνηέντων ή μεταξύ ημιφώνου και φωνήεντος, όπως στα παραδείγματα:

/nahaar/ → [na.'haar] ‘ημέρα’

/mawhiba/ → [maw.fi.bah] ‘ταλέντο’

/gay.hiáb/ → [gay.hiáb] ‘πολύ σκοτάδι’

β. [h] άηχο γλωττιδικό τριβόμενο στα υπόλοιπα τα περιβάλλοντα:

/h/	[h]	[ha.'waaʔ] ‘αέρας’, [ʔan.'haar] ‘ποτάμια’, [fa.'taah] ‘κορίτσι’
-----	-----	---

Γ. Έρρινα

23. /m/ ηχηρό διχειλικό έρρινο ‘/miim/ ρ’

α. [ŋ] ηχηρό οδοντι-χειλικό έρρινο όταν ακολουθεί /f/:

/simfawniiyah/ → [sim.faw.'nii.yah] ‘συμφωνία’

β. [m] ηχηρό διχειλικό έρρινο στα υπόλοιπα τα περιβάλλοντα:

/m/	[m]	[más.zid] ‘τζαμί’, [zúm.ʕah] ‘Παρασκευή’
-----	-----	--

24. /n/ ηχηρό φατνιακό έρρινο ‘/nuun/ ʔ’

α. [ɲ] ηχηρό οδοντικό έρρινο όταν ακολουθεί /t/ ή /d/:

/bint/ → [bint] ‘κορίτσι’

/ʕind/ → [ʕind] ‘κοντά σε’

β. [ŋ] ηχηρό υπερωικό έρρινο όταν ακολουθεί /k/, /x/, /γ/ και /q/:

/zink/ → [ziŋk] ‘ψευδάργυρος’

/ʔin.ɣa.ɖaʃ/ → [ʔiŋ.ɣa.ɖaʃ] ‘να εξαπατηθεί (αυτός)’

/ʃunq/ → [ʃuŋq] ‘λαιμός’

γ. [m] ηχηρό διχειλικό έρρινο όταν ακολουθεί /b/:

/ðanb/ → [ðamb] ‘φταιξιμο/ λάθος’

δ. [m] ηχηρό φατνιακό έρρινο όταν ακολουθεί /f/:

/ʔanf/ → [ʔamf] ‘μύτη’

ε. [n] ηχηρό φατνιακό έρρινο στα υπόλοιπα τα περιβάλλοντα:

/n/	[n]	[ˈnaa.ʃim] ‘μαλακός’, [ʃináb] ‘σταφύλια’
-----	-----	--

Δ. Πλευρικά

25. /l/ ηχηρό φατνιακό πλευρικό ‘/laam/ ʌ’

α. [ɬ] ηχηρό φατνιακό υπερωικοποιημένο πλευρικό όταν ακολουθεί άλλο υπερωικοποιημένο φώνημα:

/múl.sʋaq/ → [múɬ.sʋaq] αφίσα

/ɣál.tʋah/ → [ɣáɬ.tʋah] σφάλμα

/ɣíl.ðʋah/ → [ɣíɬ.ðʋah] πυκνότητα

β. [l] ηχηρό φατνιακό πλευρικό στα υπόλοιπα τα περιβάλλοντα:

/l/	[l]	[laħm] ‘κρέας’, [fal. ‘laah] ‘γεωργός’, [fiil] ‘ελέφαντας’
-----	-----	--

Ε. Παλλόμενα (Πολυπαλλόμενα Trill/ Μονοπαλλόμενα Tap)

26. /r/ ηχηρό φατνιακό πολυπαλλόμενο ‘/raaʔ/ ʔ’

α. [r] ηχηρό φατνιακό μονοπαλλόμενο μεταξύ δύο φωνηέντων ή ημιφώνου και φωνήεντος (intervocalic):

/fi.raq/ → [fi.raq] ‘ομάδες’

/bu.háy.rah/ → [bu.háy.rah] ‘λίμνες’

β. [r] ηχηρό φατνιακό πολυπαλλόμενο στα υπόλοιπα τα περιβάλλοντα:

/r/	[r]	[qár.yah] ‘χωριό’, [baħr] ‘θάλασσα’
-----	-----	-------------------------------------

ΣΤ. Ημίφωνα

1. /j/ ουρανικό ημίφωνο στην αρχή ή στο τέλος της λέξης, μεταξύ συμφώνου και φωνέντος και μεταξύ δύο φωνηέντων ‘/jaaʔ/ ʔ’:

/j/	[j]	[ja. ‘miin/] ‘δεξιά’, [mi.jáh] ‘νερό’, [qa.wíj] ‘δυνατός’
-----	-----	---

2. /w/ χειλο-υπερωικό ημίφωνο ‘/waaw/ ʔ’


/w/	[w]	[waqt] ‘ώρα/χρόνος’, [lawħ] ‘πίνακας’, [ʔa.fúw] ‘συγχώρεση’
-----	-----	---

2.1.2 Τα φωνήεντα της Αραβικής


Η Αραβική γλώσσα διαθέτει 3 φωνήεντα, κάθε φωνήεν έχει δύο μορφές αντίστοιχα ένα βραχύ και άλλο μακρό, η διαφορά αυτή δεν είναι ποιοτική αλλά στη διάρκεια που μοιάζει με τη διάρκεια των νοτών στη μουσική (Ryding 2014:17). Τα βραχέα είναι i, u, a και μακρά ii, uu, aa.

	Πρόσθιο	Κεντρικό	Οπίσθιο
Κλειστά	i		u
Ανοιχτά		a	


Προφορά κάθε φωνήεντος:

1- /a/ ή /aa/ ανοιχτό κεντρικό ή χαμηλό κεντρικό φωνήεν ‘fatha /a/ , /aa/ ʾ’ (εικόνα: ) (εικόνα: ορθογραφία του fatha /a/ ως διακριτικό πάνω από τα σύμφωνα, ημίφωνα και το ημισύμφωνο ‘hamza’).

2- /i/ ή /ii/ κλειστό πρόσθιο μη στρογγυλό ή υψηλό πρόσθιο μη στρογγυλό φωνήεν ‘kasra /i/ , /ii/ ʾ’

 (εικόνα : ορθογραφία του kasra /i/ ως διακριτικό κάτω από τα σύμφωνα, ημίφωνα και το ημισύμφωνο ‘hamza’)

3- /u/ ή /uu/ κλειστό οπίσθιο στρογγυλό ή υψηλό οπίσθιο στρογγυλό φωνήεν ‘damma /u/ , /uu/ ʾ’

 (εικόνα: ορθογραφία του kasra /u/ ως διακριτικό πάνω από τα σύμφωνα, ημίφωνα και το ημισύμφωνο ‘hamza’)

2.2 Φωνοτακτικοί περιορισμοί της Αραβικής

Λόγω της διαφορετικής φύσης της μορφολογίας της Αραβικής, από τη φύση της συνέχειας στις ινδο-ευρωπαϊκές γλώσσες, σχετικά με την κατανομή των φωνημάτων και διαμόρφωση των συλλαβών, οι φωνοτακτικοί περιορισμοί στην Αραβική είναι πιο ελεύθεροι σχετικά με τον συνδυασμό δύο συμφώνων στο μέσο και στο τέλος της λέξης, όμως πιο αυστηροί στην αρχή της λέξης όπου δεν επιτρέπεται ο συνδυασμός δύο συμφωνικών ήχων ή παραπάνω.

2.2.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων

2.2.1.1 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στο μέσο της λέξης

Ο Alani (1970) παρουσιάζει ένα κομμάτι για τους πιθανούς συνδυασμούς στο μέσο και στο τέλος της λέξης με πίνακες, όπου η οριζόντια θέση δηλώνει το πρώτο γράμμα του συνδυασμού και στην κάθετη θέση δηλώνεται το δεύτερο γράμμα. Όλα τα συμπλέγματα που εμφανίζονται στο μέσο της λέξης μπορούν να εμφανιστούν στο τέλος της λέξης με κάποιες εξαιρέσεις, πράγμα που οδηγεί σε περισσότερα συμπλέγματα στο μέσο της λέξης.

Τα σύμφωνα στην Αραβική μπορούν χωριστούν σε δύο μεγάλες ομάδες σύμφωνα με τον τόπο της άρθρωσης: πρόσθια σύμφωνα (διχειλικά, οδοντικά και φατνιακά) και οπίσθια σύμφωνα (υπερωικά, σταφυλικά και λαρυγγικά), αυτές οι δύο ομάδες μπορούν να διαμορφώσουν ελεύθερα συμπλέγματα μεταξύ τους στο μέσο και στο τέλος της λέξης. Εξαιρούνται από τον κανόνα αυτό:

- 1- Το προστριβόμενο /z/ και τα ημίφωνα /w, j/ τα οποία έχουν περισσότερη ελευθερία στο συνδυασμό με τα πρόσθια και τα οπίσθια σύμφωνα αντοίστοιχα.
- 2- Το χειλικό /b/ και το διχειλικό /f/ με εξαίρεση /*bf, *bm, *fb, *fm/.
- 3- Το έρρινο /m/ επίσης μπορεί να συνδυαστεί με όμοια (πρόσθια) και οπίσθια εκτός από /f/.
- 4- Τα /n, r, l/ εκτός από /*nr, *nl, *rl, *ln, *lr/

Τέλος, η δυνατότητα ύπαρξης συνδυασμών μεταξύ: πρόσθιο-πρόσθιο (ειδικά στριβόμενο με στριβόμενο ή κλειστό) με ή οπίσθιο-οπίσθιο (ειδικά υπερωικό/σταφυλικό με παρόμοιο ή λαρυγγικό) στην Αραβική είναι πολύ σπάνια ή δεν υπάρχουν (Alani 1970:78).

Πίνακας 3: Πιθανοί συμφωνικοί συνδυασμοί στο μέσο της λέξης:

	b	t	t̪	d	d̪	ʒ	f	θ	ð	ð̪	s	s̪	z	ʃ	m	n	r	l	k	q	x	γ	h	ε	h	ʔ	w	y
b	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
t	+	+					+	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
t̪	+		+				+	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
d	+			+	+						+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
d̪	+				+	+									+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ʒ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
f		+	+	+	+	+	+				+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
θ	+	+			+	+	+								+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ð	+	+			+	+		+							+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ð̪	+	+			+	+			+						+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
s	+	+	+	+		+	+				+				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
s̪	+	+	+	+		+	+					+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
z	+	+	+	+		+	+						+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ʃ	+	+	+	+		+	+							+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
m		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
n	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
r	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
l	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
k	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
q	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
x	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
γ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
h	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ε	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
h	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ʔ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
w	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
y	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

- (+) συμβολίζει πιθανό συνδυασμό [Alani 1970:81]

2.2.1.2 Σύμφωνα και συνδυασμοί συμφώνων στο τέλος της λέξης

Πίνακας 4.: Πιθανοί συμφωνικοί συνδυασμοί στο τέλος της λέξης

	b	t	t̪	d	d̪	ʒ	f	θ	ð	ð̪	s	s̪	z	ʃ	m	n	r	l	k	q	x	ɣ	h	ε	h	ʔ	w	y
b	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
t	+	+					+	+			+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
t̪	+		+									+		+	+	+	+				+	+	+	+	+	+	+	+
d	+			+							+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
d̪	+				+	+	+								+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ʒ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+				+	+	+	+	+	+	+
f		+	+	+	+	+	+		+	+						+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
θ	+							+							+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ð	+				+	+		+							+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ð̪	+					+	+		+						+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
s	+	+	+	+	+	+	+				+				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
s̪	+	+	+	+	+	+	+					+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
z	+	+	+	+	+	+	+						+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ʃ	+	+	+	+	+	+	+							+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
m		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
n	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
r	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
l	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
k	+	+		+		+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
q	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+
x	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+			+	+
ɣ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+			+	+
h	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+			+	+
ε	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+		+		+
h	+	+	+	+		+							+	+	+	+	+	+	+	+	+				+		+	+
ʔ	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+					+	+
w	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
y	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

- (+) συμβολίζει πιθανό συνδυασμό [Alani 1970:82]

Οι πίνακες είναι από τον (Alani 1970) Πρέπει να αναφερθεί, επίσης, ότι η χρήση των φωνητικών συμβόλων διαφέρει με μεγάλο βαθμό στις μελέτες που ασχολούνται με την Αραβική γλώσσα για λόγους οικονομίας και ευκολίας, σε αυτή τη μελέτη είχε υιοθετηθεί το ΔΦΑ (Διεθνές φωνητικό Αλφάβητο) στην ερμηνεία/περιγραφή της προφοράς και των παραλλαγών των φωνημάτων για περισσότερη εμβάθυνση και διευκρίνιση. Τα σύμβολα στους πίνακες παραπάνω είναι \underline{t} αντί το φώνημα /tʰ/, \underline{d} → /dʰ/, $\underline{\delta}$ → /δʰ/, \underline{s} → /sʰ/ και ϵ → /ʕ/.

2.2.2 Δίφθογγοι

Οι δίφθογγοι στην Αραβική είναι φωνήεντα σχηματίζονται από το φωνήεν /a/ και ένα ημίφωνο /w/ ή /y/ στην ίδια συλλαβή.

/ay/	[kayf] ‘πως’
/aw/	[lawn] ‘χρώμα’

2.3 Μορφοφωνολογία της Αραβικής

Υπάρχουν τέσσερις φωνολογικές διαδικασίες που είναι απαραίτητες για την αραβική μορφοφωνολογία: η αφομοίωση (συμφώνου ή φωνήεντος), επένθεση (εισαγωγή ενός φωνήεντος), η απαλοιφή (φωνήεντος) και μεταβολή των φωνηέντων. Για περισσότερες πληροφορίες για τυπολογία και μορφολογία της αραβικής (βλ. Ryding 2005:44, 2014:89 και Ράλλη 2011:62)

2.3.1 Αφομοίωση (Ιντγάμ-Idhgham)

Η αφομοίωση μπορεί να οριστεί ως αλλαγή ή διάδοση στα φωνητικά χαρακτηριστικά (ηχηρότητα ή υπερωικοποίηση) ενός φωνήματος, λόγω επίδρασης από άλλο προηγούμενου ή ακόλουθου φωνήματος. Παρατηρείται τέτοια αλλαγή κατά την εφαρμογή ενός σχεδίου με μια ριζική λέξη. [θα ερμηνευτεί η διαδικασία αυτή παρακάτω]. Η αλλαγή αυτή είναι φωνητική και μη φωνηματική (δηλ. δεν αλλάζει τη σημασία του φωνήματος), επίσης, μπορεί να είναι προοδευτική (δηλ. $A \rightarrow B$) ή αντίστροφη (δηλ. $A \leftarrow B$).

2.3.1.1 Προχωρητική αφομοίωση

Συνθήκες προχωρητικής αφομοίωση συμφώνου/ ημιφώνου

Η προχωρητική αφομοίωση αναφέρεται στην επίδραση ενός προηγούμενου φωνήματος στο ακόλουθο φώνημα, δηλ. $A \rightarrow B$, όταν A επηρεάζει B και αποτελεί την αλλαγή του B (να γίνει δηλαδή ηχηρό ή εμφατικό ανάλογα με το προηγούμενο φώνημα). Το πιο συχνό παράδειγμα τέτοιου αποτελέσματος είναι η αλλαγή του /t/ στο Σχέδιο Ογδόο: όπου η μορφή του Σχεδίου αυτού είναι {iftaʒala}, όταν το /f/ είναι ηχηρό ή εμφατικό σύμφωνο και το /t/ άηχο ή μη εμφατικό, τότε αφομοιώνεται για να γίνει ομοειδής με το /f/ του Σχεδίου όπως στα παρακάτω παραδείγματα.

/isʏtadama/ → [isʏʔadama] συγκρούστηκε

Σε αυτό το παράδειγμα έχουμε τη ριζική λέξη {s-d-m} (ή συμβολίζεται με {f-ʔ-l} στην αραβική γραμματική) όταν εφαρμόζουμε το Σχέδιο 8 {iftaʒala} (όπου /f/, /ʔ/ και /l/ είναι μορφήματα της ριζικής λέξης) για να δημιουργήσουμε ρήματα αορίστου παθητικής φωνής. Η αφομοίωση σε αυτή την περίπτωση ονομάζεται αφομοίωση του φωνήματος που είναι σε θέση /t/ στο Σχέδιο {iftaʒala}, και μπορεί να είναι ολόκληρη, μη ολόκληρη ή κοινή (δηλ. όχι μόνο στο /t/, αλλά τα δυο φωνήματα σε θέσεις /t/ και /f/ αλλάζουν σε ένα καινούργιο φώνημα) όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω.

α. Μη ολόκληρη αφομοίωση του /t/ στο Σχέδιο 8 {iftaʒala}

*/isʏtadama/ → [isʏʔadama] συγκρούστηκε

*/aztaada/ → [azdaada] αυξήθηκε

β. Ολόκληρη αφομοίωση του /t/ στο Σχέδιο 8 {iftaʒala}

*/itʏtalaʒa/ → [itʏʔalaʒa] ενημερώθηκε,

*/iðʏtalama/ → [iðʏðʏalama] “≠ δικαιώθηκε”

γ. Κοινή αφομοίωση του /t/ και /f/ στο Σχέδιο 8 {iftaʕala}

*/iðtakara/ → [iddakara] θυμήθηκε

*/idtaɣara/ → [iddaɣara] συγκέντρωσε, διατήρησε

δ. Αφομοίωση του /w/ σε θέση /f/ στο Σχέδιο 4 {ʔifʕaal} (για να δημιουργήσουμε ουσιαστικά από ρήματα)

Η Αραβική φωνοτακτική δεν διαθέτει την ακολουθία [i+w] εντός συλλαβής, το Σχέδιο 4 {ʔifʕaal} για τα ριζικά μορφήματα {w-q-ʕ} και {w-d-ħ} όπου βρίσκεται το /w/ με το βραχύ φωνήεν /i/ όπως στα παρακάτω παραδείγματα.

*/ʔiwdaaħ/ → [ʔiidah] αποσαφήνιση

*/ʔiwqaaʕ/ → [ʔiiqaaʕ] ρυθμός

ε. Αφομοίωση του /ʔ/ που είναι σε θέση /f/ στο Σχέδιο 4 {ʔifʕaal}

Η Αραβική φωνοτακτική δεν διαθέτει την ακολουθία [ʔ+Φ+ʔ] εντός συλλαβής, το Σχέδιο 4 {ʔifʕaal} για τα ριζικά μορφήματα {ʔ-m-n} και {ʔ-ð-n} όπου βρίσκονται τα /ʔi/ με το ριζικό μόρφημα /ʔ/ όπως στα παρακάτω παραδείγματα.

*/ʔiʔmaan/ → [ʔiiman] πίστη

*/ʔiʔðaan/ → [ʔiiðaa] διακήρυξη

Συνθήκες Προχωρητικής αφομοίωσης φωνήεντος

α. Αφομοίωση για να δημιουργηθεί αρμονία στην κατανομή των φωνηέντων μέσα στη φωνητική λέξη “vocalic harmony”

Αναφέρεται στο (Ryding 2014:25) μόνο μια περίπτωση τέτοια αλλαγής, όπου τα φωνήεντα /i/ και /ii/ ακόμα και το ημίφωνο /j/ οδηγούν στην αφομοίωση του φωνήεν /u/ μετά από το επίθημα /-h/ (που δηλώνει τρίτο αντωνυμιακό πρόσωπο σε αιτιατική), ώστε όλα τα επιθήματα -hu, -hum,

-humaa αφομοιώνονται σε -hi, him, himma όταν προηγούνται από ένα από τα φωνήματα /i/, /ii/ και /j/, όπως στα παραδείγματα.

*fii maktab-i-hu → fii maktab-i-hi “στο γραφείο-του”

*fii maktab-i-hum → fii maktab-i-him “στο γραφείο-τους (αρσενικό)”

*al-salaam-u ḡalay-hu → al-salaam-u ḡalay-hi “ειρήνη πάνω-του”

Σε αυτή την περίπτωση το -h είναι γραμματικό μόρφημα που δηλώνει αντωνυμία τρίτου προσώπου ενικού και πληθυντικού και δεν είναι ριζικό, αν είναι όμως ριζικό, το /u/ που ακολουθεί δεν αφομοιώνεται.

tawjiih-u-naa “οδηγησή-μας”

2.3.1.2 Υποχωρητική αφομοίωση

Η υποχωρητική αφομοίωση είναι το αντίθετο της προοδευτικής αφομοίωσης όπου το ακόλουθο φώνημα αφομοιώνει το προηγούμενο (δηλ. A ← B). Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται με το /l/ στο οριστικό άρθρο /al/ όταν ακολουθούν συγκεκριμένα φωνήματα, επίσης συμβαίνει σε συγκεκριμένες εφαρμογές του Σχεδίου 8 και Σχεδίου 7 που δημιουργούν ρήματα αορίστου ενεργητικής/ παθητικής φωνής.

α. Αφομοίωση του /l/ στο οριστικό άρθρο

Όταν ακολουθεί ένα από τα /t, θ, d, ḏ, r, z, s, ḡ, sʕ, dʕ, tʕ, ḏʕ, l, n/ το /l/ στο οριστικό άρθρο δεν προφέρεται και το επόμενο φώνημα προφέρεται διπλάσια με shadda (διακριτικό που δείχνει διπλασιασμό). Αυτοί οι συμφωνικοί ήχοι ονομάζονται “ηλιακά γράμματα” στο αραβικό αλφάβητο.

*al-daftar → ad-daftar “το-τετράδιο”

*al-shams → ash-shams “ο-ήλιος”

*al-raabiḡ → ar-raabiḡ “ο-τέταρτος”

β. Αφομοίωση του /w/ όταν είναι σε θέση /f/ στο Σχέδιο 8 {iftaʕala}

Όπως προαναφέρθηκε ο συνδυασμός [i+w] δεν επιτρέπεται στην αραβική φωνοτακτική, στα ριζικά μορφήματα {w-sʕ-l} επικοινωνώ και {w-ħ-d} ενώνω το /w/ είναι σε θέση /f/ στο {iftaʕala} που δημιουργεί τον συνδυασμό [i+w].

*/iwtʕala/ → [ittasʕala] επικοινωνήσε

*/iwtahada/ → [ittahada] ενώθηκε

γ. Αφομοίωση του /n/ στο Σχέδιο 7 {infaʕala}

Τα ριζικά μορφήματα που αρχίζουν με /m/ αφομοιώνονται μέσα στο Σχέδιο {infaʕala}, για παράδειγμα {m-ħ-aa} “σβήνω” και {m-ħ-q} “καταστρέφω” όπου /m/ είναι σε θέση /f/ στο {infaʕala} όπως αποσαφηνίζονται παρακάτω.

/inmaħaa/ → [immaħaa] σβήστηκε

/inmaħaqa/ → [immaħaqa] καταστράφηκε

δ. Αφομοίωση μεταξύ των ορίων των λέξεων

Αυτή η περίπτωση εντοπίζεται όταν συνδέονται μια πρόθεση που τελειώνει με /n/ και ακολουθεί άλλη λέξη που αρχίζει με /m/ όπως στα παραδείγματα.

min + maa → mimmmaa “από το οποίο”

ʕan + maa → ʕammaa “για το οποίο”

2.3.2 Απαλοιφή

Η απαλοιφή των φωνηέντων και ημιφώνων είναι πολύ συχνό στην Αραβική, ενώ η απαλοιφή των συμφώνων είναι σπάνιο.

α. Απαλοιφή του ημίφωνου /w/

Όταν διαμορφώνουμε τον ενεστώτα από {w-q-f} “στέκομαι” και {w-dʕ-ʔ} “βάζω”.

waqaf-a → ya-qif-u

wad_ʔaʕ-a → ya-d_ʔaʕ-u

β. Απαλοιφή των βραχέων φωνηέντων /a/, /u/ και /i/

Όταν ένα βραχύ φωνήεν βρίσκεται μεταξύ δύο ίδιων συμφώνων και ακολουθεί ένα άλλο φωνήεν (είτε βραχύ είτε μακρό) όπως στα παραδείγματα.

*ma_ʔar-a → ma_ʔr-a “πέρασε”

*ra_ʔad-u → ra_ʔd-u “απάντησαν (αρσενικό)”

→ *Άλλα φαινόμενα που αφορούν αποκλειστικά τα φωνήεντα:*

1. Επένθεση

Η αραβική φωνοτακτική δεν επιτρέπει τον συνδυασμό τριών συμφώνων μέσα στη λέξη, γι' αυτό το λόγο υπάρχει η διαδικασία της επένθεσης φωνηέντων (είτε βραχέα είτε μακρά) είναι για αποφυγή οποιοδήποτε τυχόν συνδυασμό τριών συμφώνων εντός της λέξης ή μεταξύ των ορίων των λέξεων. Στο παράδειγμα που θα ακολουθεί έχουμε επένθεση του /u/ για αποφυγή του συνδυασμού /mlm/.

hal katab-tum **l**-maqaal-a → hal katab-tum-**u**-l-maqaal-a “έχετε γράψει το άρθρο”

2. Πρόσθεση

Αυτή η διαδικασία μοιάζει ακριβώς με την επένθεση αλλά είναι για αποφυγή συνδυασμών δύο συμφωνικών ήχων στην αρχή της λέξης επειδή η ομιλούμενη αραβική (καθαρεύουσα, κοινή MSA και διάλεκτοι) γλώσσα δεν διαθέτει λέξεις που αρχίζουν με συμφωνικούς συνδυασμούς ΣΣ.

Η πρόθεση του /i/ στις λέξεις που σχηματίζονται από διπλευρικά μορφήματα /-bn/ “γιος” και /-sm/ “όνομα” για να γίνουν προφορικά πιο εύκολες [ibn] και [ism] επίσης στις λέξεις ξένης προέλευσης όπως /studio/ → [istudio].

3. Μεταβολή (καλμπ qalb)

Η απαλοιφή των βραχέων μεταξύ δύο ίδιων συμφώνων όταν ακολουθεί άλλο φωνήεν, μπορεί να δημιουργήσει συνδυασμούς τριών συμφώνων. Η μεταβολή ενός φωνήεντος από τη θέση του είναι για αποφυγή τέτοιου συνδυασμού όπως στο παρακάτω παράδειγμα.

Σχέδιο 4: *ʔaħbab-a → ʔaħabb-a “αγάπησε”

Σχέδιο 10: *na-staʔdid-u → nastaʔidd-u “ετοιμαζόμαστε”

Επίθετο: *ʔajdad-u → ʔajadd-u “πιο καινούργιος”

Επίθετο: *ʔaqlal-u → ʔaqaḷl-u “λιγότερος”

Τρίτο Κεφάλαιο

3 Σύγκριση φωνητικής και φωνολογίας

3.1 Σύγκριση αρθρωτικής φωνητικής

3.1.1 Σύγκριση συμφώνων Ελληνικής-Αραβικής

Ο πίνακας 5 δείχνει τους συμφωνικούς γλωσσικούς ήχους της Ελληνικής και της Αραβικής ανά τόπο και τρόπο άρθρωσης. Όπου εμφανίζονται ζεύγη συμβόλων στον πίνακα το αριστερό σύμβολο δηλώνει το άηχο σύμφωνο ενώ το δεξί σύμβολο δηλώνει το ηχηρό σύμφωνο.

Πίνακας 5:

Ελληνική											
	Λιικά (Labial)		Κορονιδικά (Coronal)				Ραχιαία (Dorsal)			Λαρυγγικά (Laryngeal)	
	Λιχειλι -κά	ειλοδο -ντικά	εσοδο -ντικά	Δδοντι -κά	Ρατνια -κά	εταφα νιακά	Ρυραυι -κά	περωι -κά	αφυλι -κά	Επιγλωττιδικά	Γλωττιδικά
Λειστά	b # ^m b			ɸ (ɸ)	d # nd		(j)	g # ^{ng}			
Εξα βλουθ.		v	ð		z		(j)	γ			
Έρρινα	m	(m)			n		(n)	(ŋ)			
Υγ. παλλό -μενα					r						
Υγ. πλευ -ρικά					l #l		(ʎ)				

Προστι όμενα											
Ημί -φωνα	w						j				
Αραβική											
Λειστά)	b			ʔ	ɖ			#g	q		ʔ
Έμφατι -κά Λειστά				ɣ	ɖʔ						
Εξα βλουθ.		f	ð		z	ʕ		γ		ħ	ʕ
Έμφατι κάεξα- βλουθ.			ðʔ		sʔ						
Έρρινα	m	(m)			n			(n)			
Υγ. παλλό -μενα					r						
Υγ. πλευ -ρικά					l						
Έμφατι α υγρά πλευ -ρικά					(ɫ)						
Προστι όμενα						#dʒ					
Ημί -φωνα	w						j				

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

() αλλόφωνο - δεν έχει φωνημητική αξία

αλλαγή μέσω κοινωνιογλωσσικών παραγόντων / τοπικών διαλέκτων - δεν έχει φωνημητική αξία

Στις δύο γλώσσες βρίσκονται κλειστά, έρρινα, τριβόμενα, προστριβόμενα, υγρά και ημίφωνα που διαφέρουν, όμως, ως προς τον τόπο της άρθρωσης, γι' αυτό θα πραγματοποιηθεί η σύγκριση στο επίπεδο του τόπου αναφέροντας τα σημεία ομοιότητας, διαφοράς και έλλειψης από το φωνητικό σύστημα της κοινής Αραβικής και εμφανίζονται αντίστοιχα στη κοινή Ελληνική είτε ως φώνημα (διαθέτει φωνηματική αξία) είτε ως αλλόφωνο (χωρίς φωνηματική αξία).

3.1.1.1 Τα χειλικά

Σημεία ομοιότητας: Οι δύο γλώσσες περιέχουν το κλειστό [b], το τριβόμενο [f] και τα έρρινα [m, ŋ]. Το αλλόφωνο [ŋ] στις δύο γλώσσες δημιουργείται ως αποτέλεσμα συνδυασμού χειλοδοντικού συμφώνου με το έρρινο /m/

Σημεία διαφοράς: Το φώνημα /p/ απουσιάζει από την Αραβική, αλλά εμφανίζεται μόνο ως αλλόφωνο για το φώνημα /b/ όταν το /b/ είναι το πρώτο σύμφωνο ενός συμφωνικού συμπλέγματος στο μέσο ή στο τέλος της λέξης και το δεύτερο σύμφωνο είναι άηχο, όπως:

/ħabs/ → [ħaps] 'φυλακή'

Σημεία έλλειψης: Το φώνημα /v/ απουσιάζει από την Αραβική.

3.1.1.2 Τα κορδονικά

Σημεία ομοιότητας: Τα σύμφωνα /θ, δ, s, z, n, l/ εμφανίζονται ως φωνήματα στις δύο γλώσσες.

Σημεία διαφοράς: Τα φωνήματα /t, d/ στην Ελληνική είναι φατνιακά ενώ οδοντικά στην Αραβική γι' αυτό συμβολίζονται ως t , d , η οδοντική προφορά στην Ελληνική είναι πάντως πιο συστηματική σε περιβάλλον πριν από τριβόμενα οδοντικά, π.χ. Ματθαίος [matθέος]. Το υγρό παλλόμενο /r/ στην Ελληνική είναι μονοπαλλόμενο ενώ είναι πολυπαλλόμενο /r/ στην Αραβική, το ρωτικό μονοπαλλόμενο [r] εμφανίζεται ως αλλόφωνο από το φώνημα /r/ όταν το /r/ πέφτει μεταξύ δύο φωνηέντων.

Σημεία έλλειψης: Δεν υπάρχουν.

3.1.1.3 Τα ραχιαία

Σημεία ομοιότητας: Τα κλειστά υπερωικά /k, g/, τα τριβόμενα υπερωικά /χ, γ/ και το υπερωικό έρρινο [ɣ] εμφανίζονται αντίστοιχα στα δύο συστήματα.

Σημεία διαφοράς: Δεν υπάρχουν

Σημεία έλλειψης: Όλα τα ουρανικά σύμφωνα λείπουν από την Αραβική, η μόνη δευτερεύουσα άρθρωση στην Αραβική εντοπίζεται μέσω της υπερωικοποίησης δημιουργώντας διαφορετικά φωνήματα ενώ στην ελληνική η υπερωικοποίηση δηλώνει τοπική διάλεκτο όπως το πλευρικό /l/, μια άλλη δευτερεύουσα άρθρωση που κυριαρχεί στην ελληνική είναι η ουρανικοποίηση που δημιουργεί αλλόφωνα από κλειστά, τριβόμενα, έρρινα και πλευρικά φωνήματα όταν συνδυάζονται με τα οπίσθια φωνήεντα /i, e/ ή άτονο /i/ + φωνήεν.

3.1.2 Σύγκριση ημιφώνων

Σημεία διαφοράς: Τα [w, j] εμφανίζονται στην Ελληνική ως αλλόφωνα από τα φωνήεντα /u, i/, ενώ στην Αραβική είναι αντίστροφα τα [uu, ii] είναι αλλόφωνα από τα /w, j/ όταν τα /w, j/ είναι μεταξύ δύο συμφώνων.

Στην Ελληνική όταν το /u, i/ είναι άτονο και προηγείται από άλλο φωνήεν:

/fráula/ → [fráwla] ‘φράουλα’

/aitós/ → [ajtos] ‘αϊτός’

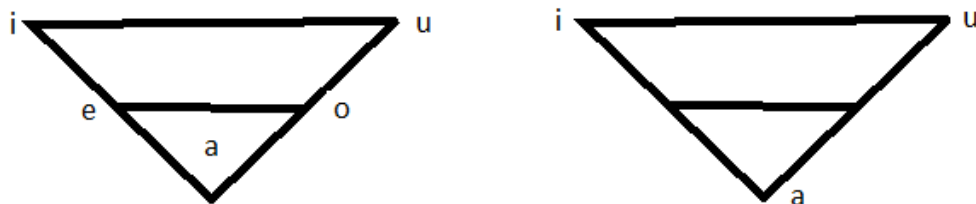
Στην Αραβική τα [w, j] θεωρούνται ημίφωνα όταν δεν βρίσκονται τα /w, j/ μεταξύ δύο συμφώνων

[ja.'miin/] ‘δεξιά’, [mi.jáh] ‘νερό’

[waqt] ‘ώρα/χρόνος’,

3.1.3 Σύγκριση φωνηέντων

Συνοπτικά οι δύο γλώσσες μοιράζονται τα φωνήεντα /u, i, a/ και λείπουν από την Αραβική τα φωνήεντα /e, o/ ως εξής.



Σημεία ομοιότητας: Τα δύο υψηλά, το πρόσθιο /i/ και το οπίσθιο /u/ έχουν την ίδια πραγμάτωση στις δύο γλώσσες.

Σημεία διαφοράς: Το φωνήεν /a/ στα ελληνικά συμβολίζεται με /e/ επειδή είναι παρανοικτό (σύμφωνα με Arvaniti 2007), η παρεμβολή του ανοικτού /a/ αντί του /e/ δεν θα δημιουργήσει παρανόηση.

Σημεία έλλειψης: Η έλλειψη των /e, o/ απαιτεί κάποια προσαρμογή, και έλεγχος από τα πρώτα στάδια για να γίνει φανερή διάκριση στην προφορά/ αντίληψή τους για την αποφυγή της σύγχυσης με τα /i, u/.

3.2 Σύγκριση συμφωνικών συμπλεγμάτων της Ελληνικής και της Αραβικής

Η Ελληνική και η Αραβική είναι δύο τυπολογικά διαφορετικές γλώσσες με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν συμφωνικά συμπλέγματα με διαφορετική ποσότητα, ποιότητα και θέση. Με τον όρο ποσότητα εννοούμε τον αριθμό των συμφώνων που δέχεται κάθε γλώσσα μέσα σε μια συλλαβή και ποιες θέσεις θεωρούνται μορφολογικά αποδεκτές για ένα συμφωνικό σύμπλεγμα δηλαδή αν βρίσκονται συμφωνικά συμπλέγματα σε θέση έμβασης ή εξόδου; (Μορφοτακτική σύγκριση), με τον όρο ποιότητα εννοούμε τους προσωδιακούς κανόνες που διέπονται την ύπαρξη συγκεκριμένων συμφωνικών ήχων μέσω ενός συμπλέγματος (Φωνοτακτική σύγκριση).

Ως σχεδιο-τυπική γλώσσα (Γούτσος 2012: 145), τα δεσμευμένα γραμματικά μορφήματα στην Αραβική δεν ακολουθούν τα λεξικά, όπως συμβαίνει στη Ελληνική, με τις καταλήξεις για παράδειγμα (k-t-b):

Yaktub αυτός γράφει taktub αυτή γράφει

Kataba αυτός έγραψε katabat αυτή έγραψε

Kaatib ο συγγραφέας Kaatiba η συγγραφέας

Maktuob γραμμένο Maktuoba γραμμένη

Kitab βιβλίο Kutub βιβλία

3.2.1 Μορφοτακτική σύγκριση

Η μορφοτακτική μελέτη αναφέρεται για τη ποσοτική σχέση των μορφολογικών κανόνων με τους φωνοτακτικούς περιορισμούς μέσα σε μια γλώσσα, στον τρόπο με τον οποίο δεσμεύονται τα μορφήματα και στην ακολουθία της κατανομής των μορφημάτων (βλ. Sproat, 1992: 83, Beesley and Karttunen, 2000). Η ακολουθία (ή η αλυσίδα) των συστατικών της λέξης χωρίζεται τυπολογικά από τους φορμαλιστές γλωσσολόγους σε α) μορφολογία που δέχεται την αλληλουχία και τη συνέχεια όπως οι ινδοευρωπαϊκές γλώσσες (Concatenative Morphology) και σε β) μορφολογία που δεν δέχεται την αλληλουχία και τη συνέχεια όπως οι σημιτικές γλώσσες (Nonconcatenative Morphology) (McCarthy 1981:373).

$$\alpha + \beta + \gamma + \delta [+ \text{αλληλουχία}]$$

Το σύμβολο (+) χρησιμοποιείται εδώ για να δηλώσει την αλληλουχία “την αλυσιδωτή σύνδεση των στοιχείων μεταξύ τους”. Η αλυσίδα προκύπτει από το συνδυασμό των μορφημάτων σε μια συγκεκριμένη σειρά. Η διάταξη σε αυτή την περίπτωση περιλαμβάνει “prefix” προθήματα και “suffix” επιθήματα ως λειτουργικά ή λεξικά μορφήματα που δεσμεύονται με τα λεξικά μορφήματα από αριστερά προς δεξιά (ή από δεξιά προς τα αριστερά) (Hockett 1947).

$$\chi \rightarrow \alpha + \beta + \gamma + \delta [- \text{αλληλουχία}]$$

Μπορούμε να περιγράψουμε την έλλειψη της αλληλουχίας με την παραπάνω φόρμουλα όπου το σύμβολο (+) δεν δηλώνει πλέον αλληλουχία, μόνο ότι το χ είναι ένα σύνταγμα από τον μη διατεταγμένο συνδυασμό των στοιχείων α , β , γ , δ . Η διάταξη των μορφημάτων σε αυτή την περίπτωση βασίζεται σε διαφορετικούς τρόπους σύνθεσης όπως “suprafix” (αλλαγή στον τόνο),

“infix” ενθήματα, αναδιπλασιασμός συμφώνων και “ablaut/ arophony” μετάπτωση ή αλλαγή φωνηέντων (McCawley 1970, Goldsmith 1976) (βλ. το προηγούμενο παράδειγμα *k-t-b*).

Η παραπάνω διάκριση σε γλώσσες που δέχονται την αλληλουχία ή όχι είναι ένα ιστορικό υπόβαθρο. Δεν υπάρχουν “αμιγείς” τύποι σε ό,τι αφορά τη δομή της γλώσσας, αν η Αραβική θεωρείται Nonconcatenative επειδή δεν περιέχει προθήματα και επιθήματα δεν μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η Ελληνική είναι καθαρά Concatenative γλώσσα επειδή περιέχει χαρακτηριστικά του άλλου τύπου. Γενικά οι δύο γλώσσες διέπονται από διαφορετικούς φωνολογικούς κανόνες.

Η τυπολογική ταξινόμηση των γλωσσών είναι ένας από τους πολλούς τρόπους με τους οποίους μπορούν να ταξινομηθούν οι γλώσσες σύμφωνα με τη δομή τους (Εισαγωγή στη θεωρητική γλωσσολογία Lyons 2002:238) και με ποιούς κανόνες δομοποιούνται οι συλλαβές της γλώσσας. Για παράδειγμα στις ινδοευρωπαϊκές γλώσσες παρατηρούνται συλλαβές χωρίς έμβαση αποτελούνται μόνο από ένα φωνήεν Φ ή με ένα σύμφωνο σε θέση εξόδου ΦΣ, οι συλλαβές αυτές θεωρούνται μαρκαρισμένες συλλαβικές δομές, δηλαδή δομές που γενικά οι φυσικές γλώσσες θα έπρεπε με αυστηρά φωνολογικά κριτήρια να αποφύγουν. Όποια γλώσσα περιέχει τη μαρκαρισμένη συλλαβή ΦΣ στο φωνολογικό της σύστημα περιέχει επίσης αυτόματα τη μαρκαρισμένη συλλαβή Φ και τις αμαρακάριστες συλλαβές ΣΦ και ΣΦΣ. Οι τέσσερις συλλαβικές δομές απαρτίζουν μαζί τους βασικούς τύπους με τους οποίους μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε όλες τις γλώσσες ανά τη συλλαβική δομή (Clements & Kayser 1983, Trubetzkoy 1939, Jakobson 1941/1968).

Συλλαβικές δομές της Ελληνικής με παραδείγματα από (Σεάτος 1974)

Φ	[a.pi.li] απειλή
ΦΣ	[as] ας
ΣΦ	[ne] ναι
ΣΦΣ	[fos] φως
ΣΣΦ	[tré.cho] τρέχω
	[á.kri] άκρη
ΣΣΦΣ	[χtes] χτες

	[stél.no] στέλνω
ΣΣΣΦ	[skní.pa] σκνίπα
	[á.stro] άστρο
ΣΣΣΦΣ	[striŋ.la] στρίγγλα
	[á.spros] άσπρος

Συλλαβικές δομές της Αραβικής με παραδείγματα από (Ryding 2005)

ΣΦΦ	[fi] σε
ΣΦΣ	[sin] δόντι
ΣΦΦΣ	[raah.ib] μοναχός
ΣΦΣΣ	[nahr] ποτάμι

Μορφοτακτική (ποσοτική) σύγκριση των συμφωνικών συμπλεγμάτων της Ελληνικής και της Αραβικής:

Νέα Ελληνική	Αραβική
[+ αλληλουχία]	[- αλληλουχία]
Μαρκαρισμένη συλλαβική δομή: (ΦΣ)	Δεν υπάρχει
Μέγιστο συμφωνικό σύμπλεγμα στην έμβαση: 3 σύμφωνα (ΣΣΣ)	Δεν υπάρχουν συμφωνικά συμπλέγματα σε θέση έμβασης

3.2.2 Φωνοτακτική σύγκριση

Η σύγκριση μεταξύ της Ελληνικής (ινδοευρωπαϊκής) και της Αραβικής (σημιτικής) σε ό,τι αφορά τα συμφωνικά συμπλέγματα σύμφωνα με την ελάχιστη ηχητικότητα στις αναφερόμενες μελέτες, φαίνεται ακόμα στα πρώιμα στάδια λόγω των διαφορετικών προσεγγίσεων των μελετών. Για παράδειγμα οι ελληνικές μελέτες παρακολουθούν την ανιούσα

κατεύθυνση των εμβάσεων των συλλαβών για να εντοπιστεί αν ταυτίζεται το συμφωνικό σύμπλεγμα με την αρχή της ηχητικότητας ή όχι, ενώ στις αραβικές μελέτες παρακολουθούν την κατιούσα κατεύθυνση των εξόδων των συλλαβών (λόγω έλλειψης των συμφωνικών συμπλεγμάτων στη θέση της έμβασης των συλλαβών), δηλαδή αν έχουμε ένα ιεραρχικό συμφωνικό σύμπλεγμα στην έμβαση μια συλλαβής της ελληνικής λέξης, στην αραβική θα θεωρηθεί αντιιεραρχικό σε θέση εξόδου σύμφωνα με την γενικευμένη αρχή της ηχητικότητας.

Ο κλίμακας της Ηχητικότητας των Hogg και McCully (1987)

Φώνημα	Αξία	Φώνημα	Αξία	Φώνημα	Αξία
Χαμηλό φωνήεν	10	Παλλόμενο	7	Ηχηρό τριβόμενο	4
Μεσαίο φωνήεν	9	Πλευρικό	6	Άηχο τριβόμενο	3
Υψηλό φωνήεν	8	Έρρινο	5	Ηχηρό κλειστό	2
				Άηχο κλειστό	1

Η ελάχιστη απόσταση ηχητικότητας στην ελληνική βιβλιογραφία (Malikouti-Drachman 1987) είναι ≥ 4 όπου τα άηχα στιγμιαία ομαδοποιούνται μαζί με τα άηχα τριβόμενα και τα ηχηρά τριβόμενα εντάσσονται σε άλλη ομάδα, ενώ στην αραβική βιβλιογραφία, η ελάχιστη απόσταση είναι ≥ 5 (Al Tamimi & Al Shboulb 2013) όπου δεν εντοπίστηκε ολόκληρη ταύτιση με την αρχή της ελάχιστης απόστασης της ηχητικότητας με ποσοστό 58% σε 500 μονο-συλλαβικές λέξεις (ΣΦΣΣ), επίσης, εντοπίστηκε παραβίαση της Αρχής του Υποχρεωτικού Περίγυρου με ποσοστό 9%.

Φωνοτακτική (ποιοτική) σύγκριση των συμφωνικών συμπλεγμάτων της Ελληνικής και της Αραβικής:

Ελληνική	Αραβική
SSP [+αλληλουχία ηχητικότητας]	SSP [-αλληλουχία ηχητικότητας]
OCP Δεν παραβιάζεται	OCP Παραβιάζεται

SSP συμβολίζει την Γενικευμένη Αρχή της Ηχητικότητας και OCP την Αρχή του Υποχρεωτικού Περίγυρου.

Στους παρακάτω πίνακες εντοπίζονται τα διμελή συμφωνικά συμπλέγματα στην Ελληνική στην θέση της έμασης (στην αρχή και στο μέσο της λέξης) σύμφωνα με την Γενικευμένη Αρχή της Ηχητικότητας, και δίπλα τα αντίστοιχα συμφωνικά συμπλέγματα στην Αραβική σε θέση εξόδου με αντιπροσωπευτικά παραδείγματα.

Ιεραρχικά συμπλέγματα της Ελληνικής στην αρχή της λέξης:

	Ελληνική (έμβαση)	Παράδειγμα	Αραβική (έξοδος)	Παράδειγμα
[στιγμικό+ παλλόμενο]	/pr/, /tr/, /kr/ /br/, /dr/, /gr/	[krasí] κρασί	---, tr, kr br, dr, gr	[bikr] παρθένος/η
[στιγμικό+πλευρικό]	/pl/, /kl/ /bl/, /gl/	[ble] μπλέ	---, kl bl, gl	[ħabl] σκοινί
[στιγμικό+έρρινο]	/pn/, /kn/, /tm/	[tmíma]	---, kn, tm	[ʃatm] απρμφ. βρίζει
[στιγμικό+τριβόμενο]	ps, ks, pç, tç	[psomí] ψωμί	ps, ks ---, ---	[ħaps] φυλακή
[τριβόμενο+παλλόμε- νο]	fr, vl, dr, γr	[fríki] φρίκη	fr, ---, dr, γr	[svífr] μηδεν
[τριβόμενο+πλευρικό]	fl, vl, γl, χl	[gláros] γλάρος	fl, ---, γl, χl	[baγl] μουλάρι
[τριβόμενο+έρρινο]	θn, χn, γn, χm	[χnári] χνάρι	θn, χn, γn, χm	[suχn] ζεστός

Αντιεραρχικά συμπλέγματα της Ελληνικής στην αρχή της λέξης:

[τριβόμενο+στιγμικό]	sc, sp, st, ft, χt	[scílos] σκύλος	sc, ---, st, ft, χt	[masc] απρμφ. κρατάει
[στιγμικό+στιγμικό]	pt, kt	[ktíma] κτίμα	---, kt	[nakt] απρμφ. ξύνω, αστειεύομαι

[τριβόμενο+τριβόμενο]	sf, sx, zg, zv, dj	[sfirizo] σφυρίζω	sf, sx, zg, ---, ---	[xasf] απρμφ. επισκιάζει
[έρρινο+έρρινο]	mn	[mniimi] μνήμη	mn	[dʲimn] εντός

Ιεραρχικά συμπλέγματα της Ελληνικής στο μέσο της λέξης:

[τριβόμενο+έρρινο]	fn, vn, θm, vm,	[ksafniká] ξαφνικά	fn, ---, θm,---	[zifn] βλέφαρο
[στιγμικό+έρρινο]	tn	[fátni] φάτνη	tʲn	[ratʲn] απρμφ. τραυλίζει

Αντιεραρχικά συμπλέγματα της Ελληνικής στο μέσο της λέξης:

[παλλόμενο+στιγμικό]	rt, rk	[ártos] άρτος	rt, rk	[ʃartʲ] προϋπόθεση
[παλλόμενο+τριβόμενο]	rs, rf, rx, ry	[árxondas] άρχοντας	rs, rf, rx, ry	[ʃarx] ρωγή
[παλλόμενο+έρρινο]	rn, rm	[arní] αρνί	rn, rm	[qarn] κέρατο
[πλευρικό+στιγμικό]	lp, lk, lt	[peltés] πελτές	---, lk, lt	[xaltʲ] ανάμιξη
[πλευρικό+τριβόμενο]	ly	[nostalgós] νοσταλγός	ly	---
[πλευρικό+έρρινο]	lm	[álma] άλμα	lm	[ʃilm] επιστήμη
[έρρινο+τριβόμενο]	mf, nθ, ns, nχ mn, nδ, nz, nγ	[énzimo] ένζυμο	---, nθ, ns, nχ ---, nδ, nz, nγ	[kanz] θησαυρός

3.3 Σύγκριση Μορφοφωнологίας

Σε αυτή την υποενότητα θα εξεταστούν οι φωνολογικοί κανόνες που παρουσιάζονται στα δύο γλωσσικά συστήματα, από τον πίνακα παρακάτω (Πίνακας 6) φαίνεται πως οι δύο γλώσσες διαφέρουν με μεγάλο βαθμό στην εφαρμογή κάθε φωνολογικού κανόνα ως προς την

αφομοίωση, την απαλοιφή και στην δευτεροβάθμια άρθρωση που είναι διακριτικό χαρακτηριστικό στις δύο γλώσσες αντίστοιχα:

Πίνακας 6: Βασικοί φωνολογικοί κανόνες Ελληνικής και Αραβικής:

Φωνολογικός κανόνας	Ελληνική	Αραβική
Αφομοίωση	ναι μόνο στα σύμφωνα, προς τον τόπο άρθρωσης και προς την ηχηρότητα	ναι στα σύμφωνα, στα ημίφωνα και στα φωνήεντα προς τον τόπο άρθρωσης, την ηχηρότητα και τη φωνηεντική αρμονία
Δευτεροβάθμια άρθρωση	ναι (ουρανικοποίηση) σε συμπληρωματική κατανομή και δεν έχει φωνηματική αξία	ναι (υπερωικοποίηση) σε αντιθετική κατανομή και έχει φωνηματική αξία
Ανομοίωση	ναι αλλά είναι μορφολογικά καθορισμένη και αφορά μόνο τριβόμενα, το δεύτερο από τα οποία είναι /s/	όχι
Απαλοιφή	ναι στα σύμφωνα και στα φωνήεντα	ναι μόνο στα φωνήεντα
Επένθεση/ τεμαχίων	αναπτυξιακή όχι	ναι αφορά επένθεση φωνήεντος για αποφυγή συμφωνικών συμπλεγμάτων (από τρία σύμφωνα) που εμφανίζονται στη φωνολογική λέξη/ φράση

3.3.1 Αφομοίωση

Πρώτον, η αφομοίωση του συμφώνου στην Ελληνική και στην Αραβική συμβαίνει λόγω υπερωικοποίησης, δηλ. όταν ένα σύμφωνο αφομοιώνεται ως προς το υπερωικό σημείο άρθρωσης του συμφώνου που ακολουθεί, στο παράδειγμα παρακάτω η υπερωικοποίηση είναι ενός έρρινου όταν βρίσκεται σε περιβάλλον μπροστά από ένα μέλος της φυσικής τάξης των ραχιαίων συμφώνων /k, x, γ/

υπερωικοποίηση

Ελληνική /sin-xoro/ → [sinxoró] συγχωρώ

Αραβική /zink/ → [ziŋk] ψευδάργυρος

Η αφομοίωση προς την ηχηρότητα εντοπίζεται μόνο στην Αραβική όταν το /f/ του ρήματος που είναι σε Σχέδιο 8 {iftaʕala} είναι μπροστινό σύμφωνο, για αποφυγή συνδυασμού δύο συμφώνων που έχουν τα ίδια διακριτικά χαρακτηριστικά, τότε το /t/ του {iftaʕala} αφομοιώνεται σε /d/, /z/ ή /θ/ ανάλογα με τη ριζική λέξη. Η αφομοίωση σε αυτή την περίπτωση είναι υποχρεωτική.

Ριζική λέξη d-γ-m “αφομοιώνω”

Σχέδιο 8 iftaʕala → */idtaɣama/ → [iddaɣama] “αφομοιώθηκε”

*στο παραπάνω παράδειγμα στο σχέδιο 8 {iftaʕala} τα /f/, /ʕ/ και /l/ εκπροσωπούν τα φωνήματα /d/, /γ/ και /m/ στη ριζική λέξη.

Η αφομοίωση στην Ελληνική προς την ηχηρότητα διαθέτει ηχηροποίηση των /p, t, k/ σε /b, d, g/ λόγω της επίδρασης της ηχηρότητας του έρρινου συμφώνου που προηγείται, διαθέτει ηχηροποίηση και αηχοποίηση τριβομένου:

/en-timi/ → [éndimi] έντιμη {Ηχηροποίηση στιγμιακού}

/plásma/ → [plázma] πλάσμα {Ηχηροποίηση τριβομένου}

/kalós mínas/ → [kalózmínas] καλός μήνας {Ηχηροποίηση τριβομένου}

/kovtós/ → [koftóz] κοφτός {Αποηχοποίηση τριβομένου}

3.3.2 Απαλοιφή

3.3.2.1 Απαλοιφή συμφώνου

Η τυπολογία της Ελληνικής γλώσσας όσον αφορά το χαρακτηριστικό της αλληλουχίας (βλ υποενότητα 3.2.1) παίζει μεγάλο ρόλο τόσο στους επιτρεπούς φωνοτακτικούς συνδυασμούς (ποιοτικά και ποσοτικά) όσο στη διαδικασία της απαλοιφής συμφώνων στο μέσο της λέξης. Τέτοια τυπολογία βασίζεται σε προσφύματα για να σχηματίζονται μορφοσυντακτικές κατηγορίες μιας λέξης (λέξημα). Αυτές οι προσθήκες των προσφυμάτων οδηγούν σε συνδυασμούς όμοιων συμφώνων και παραβιάσεις της αρχής του περίγυρου που κάνει την απαλοιφή συμφώνων ένας απαραίτητος φωνολογικός κανόνας στην Ελληνική όχι μόνο στο μέσο της λέξης αλλά και μεταξύ των ορίων της φωνολογικής λέξης/ φράσης (βλ 1.3.3.1).

Η Αραβική γλώσσα τυπολογικά δεν βασίζεται σε μορφολογική αλληλουχία, για αυτό το λόγο υποθέτουμε ότι δεν περιέχει συνθήκες απαλοιφής συμφώνων.

3.3.2.2 Απαλοιφή φωνήεντος

Η απαλοιφή στην Αραβική γλώσσα δεν περιέχει απαλοιφή συμφώνων, μόνο περιέχει την απαλοιφή του ημίφωνου /w/ του ενεστώτα στα ρήματα που αρχίζουν με /w/ στη ριζική λέξη όπως w-q-f ‘στέκομαι’ στον ενεστώτα /ʔaaqifu/.

Η απαλοιφή φωνήεντος εφαρμόζεται διαφορετικά στις δύο γλώσσες. Υπάρχει μόνο μια περίπτωση απαλοιφής για το φωνήεν που βρίσκεται μεταξύ δύο παρόμοιων συμφώνων ενώ προηγείται ένα άλλο φωνήεν ως εξής:

* $\Sigma_1\Phi\Sigma_2\Phi\Sigma_3\Phi \rightarrow \Sigma_1\Phi\Sigma_2\Sigma_3\Phi / \Sigma_2=\Sigma_3$

*/radad-uu/ \rightarrow /radd-uu/ “απάντησαν”

Ενώ η απαλοιφή φωνήεντος στην Ελληνική έχει σκοπό τη θεραπεία της χασμωδίας, παρόλο που δεν μπορεί να θεωρηθεί ένας γενικός λόγος για κάθε απαλοιφή, αλλά σε αυτές τις

περιπτώσεις η διαδικασία της απαλοιφής ακολουθεί την κλίμακα της ηχηρότητας/αντηχητικότητας, δηλαδή στις οποίες όσο πιο αντηχητικό είναι ένα φωνήεν τόσο λιγότερο πιθανό είναι να απαλειφθεί (βλ 1.3.3.2)

Υπάρχουν εξάλλου διαφορές μεταξύ ομιλητών - του ίδιου ή διαφορετικών ιδιωμάτων:

απ' εδώ - από 'δώ

σ' είπα - σου 'πα.

3.3.3 Δευτεροβάθμια άρθρωση

Η δευτερεύουσα άρθρωση (Δ.Α) είναι μια φωνητική πραγμάτωση και θεωρείται μια επιπρόσθετη άρθρωση για ένα αρχικό φώνημα του ίδιου τόπου άρθρωσης είτε σε αντιθετική κατανομή (δηλαδή η Δ.Α θα δημιουργήσει ένα καινούργιο φώνημα του ίδιου τόπου/τρόπου άρθρωσης), είτε σε συμπληρωματική κατανομή (δηλαδή η Δ.Α θα δημιουργήσει ένα αλλόφωνο ενός φωνήματος του ίδιου τόπου/τρόπου άρθρωσης).

3.3.3.1 Ουρανικοποίηση στην Ελληνική

Η ουρανικοποίηση ως Δ.Α στην Ελληνική δεν έχει φωνηματική αξία, δηλαδή, βρίσκεται σε συμπληρωματική κατανομή και μπορεί να συνοψίζεται ως εξής:

α) Ουρανικοποίηση υπερωικών κλειστών και τριβόμενων όταν ακολουθεί /i/ ή /e/

/k/ → [c] κήπος [cípɔs]

/g/ → [ɟ] αγκινάρα [aɟinára]

/χ/ → [ç] χέρι [çéɾi]

/γ/ → [j] γέρος [jéɾɔs]

β) Ουρανικοποίηση υπερωικών κλειστών και τριβόμενων όταν ακολουθεί /i/ και φωνήεν

/k/ → [c] κυάλι [cáli]

/g/ → [ɟ] γκιώνης [ɟónis]

/χ/ → [ç] χιόνι [çóni]

/γ/ → [j] γιαγιά [jajá]

γ) Ουρανικοποίηση /n/ και /l/ όταν ακολουθεί /i/ και φωνήεν

/l/ → [ʎ] λιακάδα [ʎakáða]

/n/ → [ɲ] νιάτο [ɲáto]

3.3.3.2 Υπερωικοποίηση στην Αραβική

Η υπερωικοποίηση ως Δ.Α στην Αραβική σε αντίθεση με την Ελληνική έχει φωνηματική αξία και επίδραση στα φωνήεντα (συνήθως /i/ και /a/) για να δημιουργήσει υπερωικοποιημένα (πιο εμφατικά) φωνήεντα που ακολουθούν ή προηγούνται από ένα από τα υπερωικοποιημένα σύμφωνα, η διαδικασία αυτή ονομάζεται στην Αραβική *tafχím* ή διάδοση της έμφασης (Ryding 2014:19).

Στα παραδείγματα των ελάχιστων ζευγών που θα ακολουθούν θα παρουσιαστεί πως τα φωνήματα του ίδιου τόπου/τρόπου άρθρωσης είναι σε αντιθετική κατανομή:

α- /t/ και /tʰ/

/tʰin/ σύκο	/tʰin/ χώμα
/'tʰaa.biʃ/ ακόλουθος	/'tʰaa.biʃ/ γραμματόσημ

β- /d/ και /dʰ/

/dʰarb/ τρόπος	/dʰarb/ χτύπημα
----------------	-----------------

γ- /ð/ και /ðʰ/

/ðal/ να υποβαθμίσει (αυτός)	/ðʰal/ να συνεχίσει να κάνει κάτι (αυτός)
/ðarf/ δάκρυα	/ðarf/ ταχυδρομικός φάκελος

δ- /s/ και /sʰ/

/saar/ να περπατήσει (αυτός)	/sʰaar/ να γίνει (αυτός)
/sayf/ σπαθί	/sʰayf/ καλοκαίρι

--	--

Τέλος, μετά τη σύγκριση των δύο γλωσσών θα γίνει μια αναφορά στις διδακτικές προτάσεις που έχουν διακριθεί σύμφωνα με τους στόχους και τις επιρροές τους σε ειδικές και γενικές προτάσεις με παραδείγματα από το εγχειρίδιο «Ελληνικά για εσάς», Α0- τελείως αρχάριοι (Γεωργαντζή & Ραυτοπούλου 2012, 1η δίγλωσση έκδοση)

Τέταρτο Κεφάλαιο

4 Διδακτικές Προτάσεις

4.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα μελέτη η εξέταση των φαινομένων έγινε μέσα από μια συγκριτικού, αντιπαραβολικού τύπου προσέγγιση, όπου οι ελληνικές δομές συγκρίνονται, στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό, με τις αντίστοιχες αραβικές. Το κεφάλαιο αυτό είναι αφιερωμένο στη διερεύνηση των διδακτικών προτάσεων (γενικών και ειδικών).

4.1.1 Η φωνολογία στα εγχειρίδια της διδασκαλίας της ελληνικής

Για να κατανοήσουμε την εικόνα της παρουσίασης των φωνολογικών φαινομένων στα ελληνικά εγχειρίδια θα αναφερθούμε σε τέσσερα εγχειρίδια που απασχόλησαν μια έρευνα (ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2003) συγκριτικής αξιολόγησης των αντιπροσωπευτικών διδακτικών εγχειριδίων ως προεργασία για την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής σε μουσουλμάνους μαθητές μέσης εκπαίδευσης στο πλαίσιο του Προγράμματος «Εκπαίδευση μουσουλμανοπαίδων 2002-2004» του ΕΠΕΑΕΚ. Τα εγχειρίδια και οι περιγραφές τους (Σπυρόπουλος, & Τσαγγαλίδης, 2005: 219-240) είναι τα εξής:

1-Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. 2002. Τα νέα ελληνικά για ξένους. Θεσσαλονίκη.

Η δήλωση των φθόγγων γίνεται με τη χρήση γραμμάτων και κάποιων ειδικών συμβόλων, ενώ χρησιμοποιείται το ΔΦΑ στο τέλος του εγχειριδίου. Η παρουσίαση των φωνολογικών φαινομένων είναι υποτυπώδης, με εξαίρεση τα φαινόμενα ουρανικοποίησης. Παρουσιάζονται, επίσης κάποια φαινόμενα αφομοίωσης στα όρια λέξεων (έρρινο+άηχο → έρρινο +ηχηρό, /s/ → /z/ -ηχηρό), αλλά αγνοούνται τα ίδια φαινόμενα στο μέσο της λέξης. Τα φαινόμενα ανομοίωσης αγνοούνται παντελώς. Ομοίως αγνοούνται τα φαινόμενα απαλοιφής συμφώνων και φωνηέντων, με εξαίρεση την απαλοιφή του τελικού -ν και την έκθλιψη στο 12ο Μάθημα, τα οποία όμως παρουσιάζονται με βάση την ορθογραφία. Γενικά, η παρουσίαση των φωνητικών-φωνολογικών

φαινομένων συγγέεται με την ορθογραφία, ιδίως στην περίπτωση του τονισμού, όπου όλες οι αναφορές έχουν ως βάση την ορθογραφία.

2-Vogiatzidou, Smaro. 2002. Learning Modern Greek as a foreign second language: A communicative approach. Course book - Workbook - Tape. Thessaloniki: University Studio Press.

Οι φθόγγοι στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο παρουσιάζονται ως πραγματώσεις συγκεκριμένων γραμμάτων. Ο τρόπος παρουσίασης είναι ξεκάθαρος και αποφεύγονται οι συγχύσεις. Δεν αποφεύγονται ωστόσο λάθη που έχουν να κάνουν με τη διαφορετική προφορά των διαφόρων αλλόφωνων. Έτσι, δεν ξεχωρίζονται τα ουρανικά αλλόφωνα των υπερωικών συμφώνων, δεν παρουσιάζονται καθόλου τα συμφωνικά αλλόφωνα του άτονου /i/ κτλ. Επίσης, δεν υπάρχει καμία αναφορά στα διάφορα φαινόμενα αφομοίωσης και ανομοίωσης, ούτε καν στα φαινόμενα απαλοιφής είτε συμφώνων είτε φωνηέντων. Η συνοδευτική κασέτα (για την ανάπτυξη της ακουστικής ικανότητας) βοηθάει στην κατανόηση της προφοράς των φθόγγων-γραμμάτων.

3-Μπαμπινιώτης Γεώργιος (σε συνεργασία με τους Α. Αναγνωστοπούλου, Ειρ. Αργυρούδη, Μ. Κολυβά και Ν. Μήτση). 1995. Ελληνική γλώσσα: Εγχειρίδιο διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης (ξένης) γλώσσας, Αθήνα: Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη: Σειρά Εκπαιδευτικών Εκδόσεων. Δεύτερη έκδοση αναθεωρημένη και επαυξημένη.

Το αλφάβητο παρουσιάζεται εισαγωγικά με τις αντιστοιχίες γραμμάτων-φθόγγων και αρκετές αλλοφωνικές πραγματώσεις. Περιέχει πίνακες φωνηέντων, συνδυασμών των αυ και ευ, δίγηφων συμφώνων και συμφωνικών συμπλεγμάτων. Επίσης, παρουσιάζει στοιχεία για το συλλαβισμό, με παραδείγματα και αναπαράσταση των φθόγγων ως εξής: τ-α-μ-εί-ο, ξ-ύ-λ-α, ζ-ώ-ο κτλ. Παρουσιάζεται και πίνακας της συνίζησης, χωρίς να γίνεται διάκριση μεταξύ του ηχηρού και του άηχου συμφωνικού αλλόφωνου του άτονου /i/. Ιδιαίτερα επίμονη είναι η προσπάθεια εισαγωγής του όρου “έκκρουση” με τα ίδια παραδείγματα τόσο στην αρχική ενότητα 13 όσο και στο αντίστοιχο τμήμα του παραρτήματος.

4-Δημητρά, Δήμητρα & Παπαχειμώνα, Μαινένα, 1992-2002. Ελληνικά τώρα 1+1, 2+2, Αθήνα: Νόστος. (ΕΤ 1+1, ΕΤ 2+2)

Η φωνητική (όπως την ονομάζουν οι συγγραφείς) παρουσιάζεται σε εισαγωγικό τμήμα στο ΕΤ 1+1 και έχει να κάνει απλώς με παράθεση του ελληνικού αλφάβητου σε λίστα με παραδείγματα της αγγλικής που αντιστοιχούν στη βασική φωνητική αξία του κάθε γράμματος. Αγνοούνται γενικά τα αλλόφωνα, δίνονται παραδείγματα συλλαβών (ως συνδυασμών ενός συμφώνου με ένα φωνήεν), τα δίγηφα σύμφωνα, τα *αν* και *εν* (χωρίς καμία προσπάθεια εξήγησης της σχετικής κανονικότητας) και μαζί και σημεία στίξης.

Η σύγκριση και ο σχολιασμός έγιναν με βάση κάποια κριτήρια, τα οποία δεν έχουν αξιολογικό χαρακτήρα, αλλά έχουν ως σκοπό την ομαδοποίηση των εγχειριδίων ως προς κάποιες βασικές αρχές και πορείες, βάσει των οποίων δομείται η παρουσίαση στα παρακάτω κριτήρια:

-Περιγραφή φθόγγων

- Παρουσίαση φωνητικού συστήματος: Γραμματοκεντρική (φθόγγος ως πράγματωση γράμματος) - Φθογοκεντρική (παρουσίαση φθόγγων και της δήλωσής τους στη γραφή)

- Αλλόφωνα και περιβάλλοντά τους

- Φωνοτακτικά φαινόμενα (δυνατοί συνδυασμοί)

- Φωνολογικά φαινόμενα: αφομοίωση, ανομοίωση, απαλοιφή

- Τόνος: κανόνας τρισυλλαβίας, καταβιβασμός τόνου (π.χ. τονικά σχήματα σε ουσιαστικά), έγκλιση τόνου, τονικά σχήματα στη ρηματική κλίση (π.χ. τόνος στους παρελθοντικούς τύπους σε σχέση με την αύξηση)

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι τα παραπάνω εγχειρίδια δίνουν μεγάλη έμφαση στην ορθογραφία και στην περιπτώσεις που αφορούν αποκλειστικά φωνολογική δομή της ελληνικής, πιο συγκεκριμένα:

-Οι περιπτώσεις κατά τις οποίες κατεβαίνει ο τόνος (π.χ. στις πλάγιες πτώσεις διαφόρων ουσιαστικών).

- Ο νόμος της τρισυλλαβίας γενικά.
- Η αύξηση ή η μετακίνηση του τόνου κατά το σχηματισμό του παρατατικού και του αορίστου
- Η έγκλιση του τόνου.
- Οι διάφορες παραλλαγές του κανόνα για το τελικό -v- που πάντως χρειάζεται να αναφερθούν σε κλειστά και τριβόμενα σύμφωνα (ή σε στιγμιαία και εξακολουθητικά).

Παρ' όλο που οι ομοιότητες μεταξύ των διδακτικών εγχειριδίων είναι περισσότερες από τις διαφορές τους, είναι φυσιολογικό ο κάθε παραγωγός εκπαιδευτικού υλικού, αλλά και η κάθε ομάδα εκπαιδευτικών να εμμένει στα «δικά της» εγχειρίδια, γεγονός που βέβαια μειώνει τη χρησιμότητά τους. Η παρουσίαση των γραμματικών φαινομένων στα εγχειρίδια έχει επηρεαστεί από τις καθιερωμένες συνήθειες διδασκαλίας της ελληνικής ως μητρικής. Ο σχολιασμός που περιέχουν τα συγκεκριμένα εγχειρίδια θεωρείται μεταγλωσσικός, εφόσον οι μητροδίδακτοι ομιλητές δεν ασκούνται συνήθως στα ίδια τα γραμματικά φαινόμενα – μαθαίνουν, δηλαδή, κυρίως, πώς να χρησιμοποιούν τη γραμματική ορολογία. Αυτός ο τρόπος παρουσίασης απευθύνεται σε ενήλικους, σε εκείνη δηλαδή την ηλικιακή ομάδα η οποία είναι σε θέση να κατανοεί μεταγλωσσικές περιγραφές και κάνει τους μαθητές να εξαρτώνται στο δάσκαλο (γνωστός στη βιβλιογραφία ως δασκαλοκεντρικός γενικά και listen and repeat στο επίπεδο της φωνολογίας ειδικά), μειώνοντας την αυτονομία των μαθητών.

4.1.2 Η προφορά ως ταυτότητα

Η προφορά “pronunciation” διαδραματίζει κεντρικό ρόλο τόσο στην προσωπική όσο και στην κοινωνική μας ζωή. Ο τρόπος με τον οποίο μιλάμε σχεδιάζει την ταυτότητά μας και δηλώνει την ιδιότητά μας ως μέλη μιας κοινότητας. Η προφορά εκφράζει την ατομική μας ταυτότητα η οποία μπορεί να είναι εξαιρετικά ανθεκτική σε οποιαδήποτε αλλαγή. Στην περίπτωση της εκμάθησης μιας Γ2, η μητρική γλώσσα βρίσκεται σε μια τέτοια θέση:

“Σαν να μοιάζει με έναν ομφάλιο λώρο που μας συνδέει με τη μητέρα μας. Κάθε φορά που μιλάμε μια Γ2 κόβουμε αυτό το λώρο. Ασυνείδητα φοβισμένοι να χάσουμε τη σύνδεση αυτή, συνεχίζουμε να μιλάμε τη Γ2 με τους ίδιους ρυθμούς, επιτονισμό, και τους ήχους της Γ1” (Daniels 1997: 82)

Η μοναδική ταυτότητα, λοιπόν, του προφορικού λόγου εστιάζεται όχι μόνο σε γλωσσικούς παράγοντες αλλά σε πολιτιστικές και οικονομικές παραμέτρους, η ταυτότητα αυτή ονομάζεται στην βιβλιογραφία “intelligibility”, που προϋποθέτει ότι για να γίνει μια επιτυχημένη επικοινωνία μεταξύ των μελών μιας κοινότητας πρέπει να υπάρξει “αμοιβαία κατανόηση”, κι όχι απαραίτητα “nativelikness” που έχει διαπιστωθεί ότι δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί στο επίπεδο της φωνολογίας από τους ενήλικες κατά τους (Asher and Garcia, 1969; Scovel, 1969; Siegler et al., 1975).

Ο δάσκαλος λοιπόν μπορεί να μη δώσει μεγάλη έμφαση στη διδασκαλία της διάκρισης συγκεκριμένων τεμαχίων, αλλά η έμφαση μπορεί να στραφεί περισσότερο προς τη διδασκαλία της υπερτεμαχιακής φωνολογίας και της φραστικής φωνολογίας, ο τρόπος αυτός γνωστός στη βιβλιογραφία με τα μοντέλα “top-down” (εννοώντας με “top” τα φαινόμενα υπερτεμαχιακής φωνολογίας της συνεχούς ομιλίας, όπως ο επιτονισμός και η προσωδία και με το “down” τους φθόγγους απομονωμένους ή χωρίς επικοινωνιακή σημασία) όπως το μοντέλο του Communicative Language Teaching και το μοντέλο του Natural Approach του Krashen (1982). (Jones 1997:104-105)

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε σε διδακτικές προτάσεις (ειδικές και γενικές) που απευθύνονται σε αρχάριους μαθητές με στόχο να γίνουν οι μαθητές ικανοί να αντιληφθούν τα συμφωνικά και τα φωνηεντικά τεμάχια, τη διαφοροποιητική τους αξία σε όλα τα περιβάλλοντα και το βαθμό συνδυαστικότητάς τους (τα δίψηφα, οι δίφθογγοι και τα συμφωνικά συμπλέγματα). Τα παραδείγματα ασκήσεων/δραστηριοτήτων που συνδέονται με τις προτάσεις είναι από το βιβλίο «Ελληνικά για εσάς», επιπέδου Α0.

4.2 Ειδικές προτάσεις (γνωστική ανάλυση)

Με τον όρο “ειδικές” εννοούμε τις προτάσεις που α) απευθύνονται στους μαθητές μιας συγκεκριμένης Γ1 και β) ασχολούνται [οι προτάσεις] με τη διδασκαλία των τεμαχίων μέσω σύγκρισης των γλωσσικών συστημάτων στα πλαίσια της υπόθεσης της αντιπαραβολικής ανάλυσης που προτάθηκε από τον Lado (1957) και υιοθετείται στην παρούσα μελέτη, λόγω οικονομίας, η οποία προβλέπει ότι οι τύποι που είναι όμοιοι και στις δύο γλώσσες θα γίνουν εύκολα αντικείμενο μάθησης. Άλλη παρόμοια υπόθεση είναι η υπόθεση του διαφορετικού

μαρκαρίσματος, που εισήχθη από τον Eckman (1977). Σύμφωνα με την υπόθεση, οι τύποι της γλώσσας-στόχου που διαφέρουν από τη γλώσσα-αφετηρία και είναι ταυτόχρονα πιο μαρκαρισμένα σύμφωνα με τις αρχές της Καθολικής Γραμματικής, θα γίνουν αντικείμενο μάθησης πιο δύσκολα από τους πιο καθολικά αμαρκάριστους, δηλαδή τους πιο εύκολους τύπους.

H Seidlhofer (2001) κατηγοριοποιεί τις δραστηριότητες αυτές που ασχολούνται με την ερμηνεία των φωνολογικών όρων στους μαθητές, και με τη διάκριση των γλωσσών στην κατηγορία “cognitive analysis” γνωστική ανάλυση (Carter & Nunan 2001: 63) και αναφέρει τις επόμενες δραστηριότητες:

α - Σύγκριση μεταξύ του προφορικού λόγου των μαθητών με τον λόγο των φυσικών ομιλητών, να γίνει δηλαδή μια συζήτηση για τα στερεοτυπικά λάθη στο συνεχή λόγο (connected speech) των μαθητών και για τους καλύτερους τρόπους αντιμετώπισης των λαθών αυτών

β - Φωνητική εξάσκηση: Πρόκειται για ειδικές εξηγήσεις στους φθόγγους κατά την άρθρωσή τους, να προσέχουν οι μαθητές συνειδητά την άρθρωση της Γ1 και της Γ2 (Catford 1988).

γ - Χρήση και διδασκαλία του Διεθνούς Φωνητικού Αλφαβήτου στον μαθητή: Βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν το φωνητικό σύστημα της Γ2 και της Γ1 (Tench 1992).

→ (βλ. παράρτημα, 1)

δ - Ορισμός των κανόνων με απλό και πλήρες τρόπο (Celce-Murica et al. 1996 κεφ.8).

ε - Ασκήσεις με βάση της σύγκρισης μεταξύ Γ1 και Γ2

→ (βλ. παράρτημα, 2)

στ - Ανάλυση των τεμαχίων μέσα στις λέξεις: Ενθαρρύνει τους μαθητές να συμπληρώσουν μονοσυλλαβικές λέξεις με το τεμάχιο που λείπει (Hewings 1993).

ζ - Να ψάχνουν οι μαθητές για την άρθρωση του νέου λεξιλογίου στα λεξικά που περιέχουν ΔΦΑ για να αναπτύξουν μια μαθησιακή αυτονομία.

4.3 Γενικές προτάσεις (διορθωτικοί μηχανισμοί)

Εννοούμε με “γενικές” τις προτάσεις που α) δεν απευθύνονται στους μαθητές μιας συγκεκριμένης Γ1 και β) δεν ασχολούνται με τη διδασκαλία των τεμαχίων μέσω σύγκρισης των

γλωσσών, αλλά αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που έχουν οι μαθητές, φυσικοί ομιλητές ή αλλόγλωσσοι (ανεξάρτητα από την γλώσσα-αφετηρία) μέσω διορθωτικών μηχανισμών που υποθέτουν ότι οι μαθητές της Γ2 περνάνε από τα ίδια αναπτυξιακά στάδια του παιδιού που μαθαίνει τη μητρική του και επιστρατεύονται από τους ίδιους διορθωτικούς μηχανισμούς που ενεργοποιούνται από καθολικές αρχές και κυριαρχούν διαγλωσσικά.

Οι διορθωτικοί μηχανισμοί αυτοί είναι φωνολογικές διαδικασίες που καθορίζουν τις εκφωνούμενες πραγματώσεις στο λόγο του παιδιού ή του ενήλικα με σκοπό τη διευκόλυνση τόσο της μητρικής όσο και της Γ2 κατά την κατάκτηση τους.

Η διαδικασία της διευκόλυνσης αυτή εφαρμόζεται με μεγάλο βαθμό στα δύο πρώτα στάδια της κατάκτησης της μητρικής, στο στάδιο της υποελάχιστης λέξης και στο στάδιο της ελάχιστης λέξης και μειώνεται σταδιακά στα μεταβατικά στάδια, όταν τα διάφορα αναπτυξιακά στάδια συνδέονται μεταξύ τους.

Παραδείγματα τέτοιων μηχανισμών είναι απλοποίηση συμφώνων ή συμφωνικών συμπλεγμάτων, η *ανάπτυξη* (η εισαγωγή ενός φωνήεντος προκειμένου να απλοποιηθεί ένα συμφωνικό σύμπλεγμα και αντίστροφα η *επένθεση* (εισαγωγή ενός συμφώνου εντός φωνηεντικών περιβαλλόντων, η αφομοίωση και ανομοίωση, η συμφωνική αρμονία και απαλοιφή συμφώνων ή συλλαβών κυρίως άτονων και μαρκαρισμένων. Αυτές οι διαδικασίες λειτουργούν καθολικά στη γλώσσα του παιδιού ή του μαθητή και χωρίς να οριστεί ο βαθμός της πρόσβασης της Καθολικής Γραμματικής.

Μετά από αυτή τη συνοπτική παρουσίαση των διαγλωσσικών διεργασιών και των μηχανισμών κατάκτησης των τεμαχίων που διέπονται από καθολικές αρχές, όπως η θεωρία του βέλτιστου στο επίπεδο της φωνολογίας και το μοντέλο των πολλαπλών παράλληλων γραμματικών (Tzakosta 2004), διαπιστώθηκε ότι η κατάκτηση κάποιου γραμματικού φαινομένου πραγματώνεται μέσα από κλιμακωτά στάδια ανάπτυξης τόσο κατά την κατάκτηση μιας Γ1 όσο κατά την κατάκτηση μιας Γ2. Σύμφωνα με το μοντέλο των πολλαπλών παράλληλων γραμματικών, η κατάκτηση χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια στις πραγματώσεις των φυσικών και των αλλόγλωσσων ομιλητών και στους παράλληλους μηχανισμούς που είναι παρόντες τόσο στη μητρική και στην ξένη γλώσσα, όσο και στην Καθολική Γραμματική. Συνεπώς, το μοντέλο παρέχει τη δυνατότητα ενιαίας ανάλυσης διαφορετικών μορφών της γλωσσικής κατάκτησης.

Οι διορθωτικές ασκήσεις που προτείνονται για τη διδασκαλία των φθόγγων-στόχων και για την αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών που μπορούν να προκύψουν στις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει σύγκλιση στα φωνήματα της γλώσσας-αφετηρίας με τη γλώσσα-στόχο και δυνατότητα ύπαρξης άγνωστων φωνοτακτικών περιορισμών της γλώσσας-στόχου είναι τρεις:

4.3.1 Δομικές ασκήσεις

Στον τύπο αυτό των ασκήσεων ο εκπαιδευτικός πρέπει να επιμένει στις διαφορές του τόπου και του τρόπου άρθρωσης των φωνηέντων και των συμφώνων της υπό εκμάθηση γλώσσας. Να δώσει έμφαση στο φωνολογικό σύστημα της ελληνικής ανεξάρτητα από τη μητρική γλώσσα των μαθητών. Να επισημαίνει τη διαφοροποίηση της σημασίας των λέξεων σε περίπτωση σύγχυσης ή μη καλής άρθρωσης τους, ιδιαίτερα με τη χρήση παραδειγμάτων ελάχιστων ζευγών των φωνημάτων, π.χ. /bira/ και /pira/. Οι ασκήσεις τέτοιου τύπου είναι ασκήσεις συμπλήρωσης, ετεροδιόρθωσης και ορθής επανάληψης και ακουστικές ασκήσεις:

α- Ασκήσεις συμπλήρωσης

→ (βλ. παράρτημα, 3)

β- Ασκήσεις ετεροδιόρθωσης και ορθής επανάληψης: Ασκήσεις διάκρισης συμφώνων που έχουν τον ίδιο τόπο άρθρωσης

→ (βλ. παράρτημα, 4)

γ-Ακουστικές ασκήσεις

→ (βλ. παράρτημα, 5)

4.3.2 Επικοινωνιακές ασκήσεις

α- Γλωσσικές ασκήσεις

-Παιχνίδια της προφοράς (Hancock 1995) όπως η *κρεμάλα* ή το *σταυρόλεξο*

β- Δραματοποίηση διαλόγων

Οι μαθητές καλούνται να συμμετάσχουν σε συζήτηση σχετικά με τη θεματική ενότητα του μαθήματος. Η χρήση τέτοιων ασκήσεων είναι σκόπιμη σε όλα τα επίπεδα γλωσσομάθειας.

4.3.3 Ασκήσεις με τη βοήθεια οπτικοακουστικών μέσων και νέων τεχνολογιών

Η χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών προκαλούν το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή των αλλόγλωσσων ομιλητών. Οι ασκήσεις σε αυτή τη περίπτωση μπορούν να σχεδιαστούν σε μορφή τεστ πολλαπλών επιλογών ή να δοθούν τεστ που απαιτούν άμεση αλληλεπίδραση με τον υπολογιστή.

Οι αποφάσεις του δασκάλου σχετικά με το τι είδος δραστηριότητες πρέπει να χρησιμοποιήσει εξαρτώνται οπωσδήποτε από τις ανάγκες τους μαθητή κι άλλες μεταβλητές, όπως η ηλικία του μαθητή και ο στόχος του μαθήματος. Εξαρτώνται, επίσης, από τους δείκτες της εκπαιδευσιμότητας “teachability” και της δυνατότητας αντίληψης των μαθητών “learnability”, με την έννοια ότι κάποια φαινόμενα γίνονται πιο προσβάσιμα ως αντικείμενο μάθησης, όπως τα διακριτικά χαρακτηριστικά, ενώ κάποια άλλα φαινόμενα καλύτερα να κατακτώνται χωρίς παρεμβολή από τον δάσκαλο, όπως η διάθεση και τα αισθήματα που εκφράζονται μέσω επιτονισμού (Carter, R. & Nunan, D. 2001: 64). Ο διδάσκων έχει την τελική ευθύνη για την πορεία της μαθησιακής διαδικασίας. Ένα εγχειρίδιο που θα κριθεί ακατάλληλο για κάποια συγκεκριμένη τάξη θα πρέπει να αντικατασταθεί με το λιγότερο δυνατό κόστος για τους μαθητές, και αν κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, ο διδάσκων θα πρέπει να βρει τρόπους για να υπερβεί τις όποιες ατέλειες (Σπυρόπουλος, & Τσαγγαλίδης, 2005: 22).

Συμπεράσματα

Είναι γεγονός ότι η ομιλούμενη ανθρώπινη γλώσσα (οποιαδήποτε) είναι μέσο επικοινωνίας, πράγμα που δίνει μεγάλη σημασία στη διδασκαλία της προφοράς στην τάξη για να βοηθήσει τους μαθητές να επικοινωνήσουν με τους φυσικούς ομιλητές με το μεγαλύτερο δυνατό βαθμό κοινής κατανόησης (intelligibility) κατά την παραγωγή και την κατανόηση του προφορικού λόγου.

Δεν αρκεί να είναι οι δάσκαλοι φυσικοί ομιλητές για να διδάσκουν την προφορά της μητρικής τους και να κατανοήσουν τα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη διαδικασία της εκμάθησης ενός φωνήματος, πρέπει να μελετήσουν το φωνολογικό σύστημα της γλώσσας-στόχου (επίσης οι ενήλικοι μαθητές) και το αντίστοιχο φωνολογικό σύστημα των μαθητών. Αυτή η γνώση θα βοηθήσει τους δασκάλους να εξηγήσουν την άρθρωση του φωνήματος-στόχου και τα περιβάλλοντά του με αποτελεσματικότερο τρόπο, και θα βοηθήσει τους ενήλικους

μαθητές να κατανοήσουν τις δυνατότητές τους για να κάνουν πιο επιτυχείς προσπάθειες για να προφέρουν το φώνημα-στόχο με φυσικότερο τρόπο.

Πρέπει να κατανοήσουμε ότι η απόκτηση της Γ2 είναι μια περίπλοκη διαδικασία και ο ρόλος της Γ1 είναι πολύ πιο σύνθετος απ' όσο επισημαίνει η πρόωμη φάση της Αντιπαραβολικής Ανάλυσης (Μπέλλα 2011:58) είτε σε φωνολογικό είτε σε μορφοσυντακτικό επίπεδο. Γι' αυτό είχε προταθεί μια τροποποιημένη εκδοχή της θεωρίας από Gass και Selinker (1994:98) στο επίπεδο της φωνολογίας με θεώρηση των καθολικών αρχών της φωνολογίας και των κοινωνιογλωσσικών παραγόντων για να καλύψουν το φαινόμενο της παρεμβολής στο φωνολογικό επίπεδο.

Στο επόμενο πίνακα μια γρήγορη προβολή όπου θα παρουσιαστούν οι αναμενόμενες δυσκολίες και τα πιθανά λάθη που μπορούν να προκύψουν λόγω διαφοράς ή έλλειψης μεταξύ γλώσσας-στόχου και της Γ1 των μαθητών (στα Διακριτικά Χαρακτηριστικά ή στα φωνολογικά φαινόμενα).

Δ.Χ. ή φωνολογικό φαινόμενο	Αναμενόμενη Δυσκολία	Πιθανά λάθη
Αρθρωτική	ναι	1) Αδυναμία παραγωγής των φθόγγων με ακρίβεια 2) Αδυναμία κατανόησης των φθόγγων με ακρίβεια 3) Αδυναμία αντιστοίχισης προφοράς και γραφής
Φωνοτακτική	ναι	Αδυναμία παραγωγής των των συμφωνικών συμπλεγμάτων στην αρχή της λέξης ή πάνω από δύο σύμφωνα στην αρχή και στο μέσο της λέξης
Φωνολογικοί Κανόνες	ναι	1) Αδυναμία εντοπισμού των ορίων των λέξεων και, συνακόλουθα, αδυναμία αντίληψης της σημασίας. 2) Παραγωγή αφύσικες

		<p>χασμωδίες ή καθυστερήσεις στα όρια λέξεων.</p> <p>3) Αδυναμία αναγνώρισης λέξεων που έχουν υποστεί απαλοιφή κάποιου φωνήματος.</p> <p>4) Μη φυσική προφορά των <σ> και <ς> που κανονικά ηχηροποιούνται.</p> <p>5) Μη φυσική προφορά των <π> , <τ> και <κ> που μπορεί να ηχηροποιούνται.</p>
--	--	--

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η φωνητική και η φωνολογία της Γ1 έχει επίδραση στην προφορά της γλώσσας-στόχου (Odlin 1989:112), και ταυτόχρονα δεν μπορεί να θεωρηθεί ο βασικός λόγος για πρόβλεψη λαθών, ενώ πολλές από τις προβλέψεις είχαν διαψευστεί σε εμπειρικό επίπεδο (Lococo 1975 ,Zobl 1980, Odlin 1989).

Παράρτημα

1- Το ελληνικό αλφάβητο με το αντίστοιχο ΔΦΑ.

Α α /α/ Άλφα [alfa]*	Β β /β/ Βήτα [vita]	Γ γ /γ/ Γάμμα [gamma]	Δ δ /δ/ Δέλτα [delta]	Ε ε /ε/ Έψιλον [epsilon]	Ζ ζ /ζ/ Ζήτα [zita]
Η η /η/ Ητα [ita]	Θ θ /θ/ Θήτα [theta]	Ι ι /ι/ Ιότα [iota]	Κ κ /κ/ Κάππα [kapa]	Λ λ /λ/ Λάμδα [lamda]	Μ μ /μ/ Μι [mi]
Ν ν /ν/ Νι [ni]	Ξ ξ /ks/ Ξι [ksi]	Ο ο /ο/ Όμικρον [omikron]	Π π /π/ Πι [pi]	Ρ ρ /ρ/ Ρο [ro]	Σ σ /s/ Σίγμα [sigma]
Τ τ /τ/ Ταυ [taf]	Υ υ /υ/ Υψιλον [ipsilon]	Φ φ /φ/ Φι [fi]	Χ χ /χ/ Χι [ci]	Ψ ψ /ps/ Ψι [psi]	Ω ω /ω/ Ωμεγα [omega]

→ (βλ. *Ελληνικά για εσάς*. σελ. 28:85)

2- Βάλτε ένα σταυρό στα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου που διαφέρουν από αυτά της γλώσσας σας.

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
																							+
α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
																							+

→(βλ. *Ελληνικά για εσάς*. σελ. 28)

3- Ακούστε και συμπληρώστε τα κενά. Ακούστε μετά και τονίστε. Μετά.

(κλ-κμ-κπλ-κτ-κφ-λτ)

-Η α--η του Κυ--αδικου πολιτισμου: περιπου 2600-2300 π.Χ.

-Ο ε--ωνητης του δε--ιου ειδησεων της ΕΡΤ ειναι καταπλη--ικος.

-Ο αρχιτε--οντας του--ιριου της Βουλης ηταν Γερμανος.

-Τι ωραία ε--ηξη! Καλως ηρθες!

→ (βλ. «Ελληνικά για εσάς». σελ. 102)

4- Ασκήσεις διάκρισης συμφώνων που έχουν τον ίδιο τόπο άρθρωσης.

Γ	δ	π	ε
δώρο		τηλεόραση	
9. ___άφος		___άσος	
10. ___ίχος		___οίχος	
11. πο___ήλατο		πο___ήρι	
12. ομελέ___α		φασολά___α	

β	δ	θ
Δίας		θεός
5. ___ένω		___έλω
6. ___έμα		___έμα
7. ___ύση		___έση
8. μά___ημα		ά___ικα

Α	τ	θ
τηλέφωνο		θησαυρός
1. ___ήκη		___ύκη
2. ___υμάρι		___ηγάρι
3. ___οίχος		___είος
4. αε___ός		ηά___ος

→ (βλ. «Ελληνικά για εσάς». σελ. 66)

5.1 -Ακούστε το κείμενο. Γράψτε το με κεφαλαία.

γυνίκα!
κιώκα, ώάρε!
* δυμάρι για το γάρι
* υποουινιάκια (1 υφό')
* γαγα (2 μύουμάγια)
* γαρι!
* το ψαίδι αιδό το εχοζει.
Γιγάνια xx

→ (βλ. «Ελληνικά για εσάς». σελ. 38)

5.2- Ακούστε τις μέρες της εβδομάδας και πείτε τες γράμμα-γράμμα.

Τι μέρο είναι σήμερο;
Σήμερο είναι Δευτέρα.

Εβδομοδιού μίλονο
Haftanın günleri, haftalık plan
ΔΕΥΤΕΡΑ
ΤΡΙΤΗ
ΤΕΤΑΡΤΗ
ΠΕΜΠΤΗ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΣΑΒΒΑΤΟ
ΚΥΡΙΑΚΗ

→ (βλ. «Ελληνικά για εσάς». σελ. 38)

Βιβλιογραφία

- Γεωργαντζή, Ε. & Ραυτοπούλο, Ε. (2012). *Ελληνικά για εσάς, Α0*. Αθήνα: ΝΕΟHEL, σελ. 28:102.
- Γούτσος, Δ. (2012). *Γλώσσα: Κείμενο, Ποικιλία, Σύστημα*. Αθήνα: Κριτική, σελ. 145.
- Μπέλλα, Σ. (2011). *Η Δεύτερη Γλώσσα: Κατάκτηση και Διδασκαλία*, 2η έκδ. [1η έκδ.: 2007]. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 56:58.
- Ράλλη, Α. (2005). *Μορφολογία*. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 62.
- Ρεβυθιάδου, Ανθή & Βασίλειος Σπυρόπουλος. (2013). *Αντιπαραβολική Μελέτη Γραμματικών Δομών Αλβανικής – Ελληνικής*. Πρόγραμμα Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων Μαθητών, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση (ΕΣΠΑ 2007-2013). Εκδόσεις Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας (Ε.Λ.Κ.Ε.), Θεσσαλονίκη. (ebook, συλλογικό έργο, URL: www.diapolis.auth.gr/index.php/2013-10-17-09-02-51/-52)
- Ρεβυθιάδου, Α. & Τζακώστα, Μ.. (2007). *Η Φωνολογία στη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 71:110.
- Σετάτος, Μ. (1974). *Φωνολογία της κοινής νεοελληνικής*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Σπυρόπουλος, Β. & Τσαγγαλίδης, Α. (2005). *Η γραμματική στη διδασκαλία*. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 219:240.
- Al-Ani, S. (1970). *Arabic Phonology: An Acoustical and Physiological Investigation*. Mouton: The Hague-Paris, pp. 78:82.
- Arvaniti, A. (2007). Greek Phonetics The State of the Art. *Journal of Greek Linguistics*,8(1). doi:10.1075/jgl.8.08arv
- Arvaniti, A. & Joseph B. (2000). *Variation in Voiced Stop Prenasalisation in Greek*. *Glossologia*, pp. 11-12.131-166.
- Badawi, E. M., Carter, M. G., & Gully, A. (2016). *Modern written Arabic: A comprehensive grammar*. London: Routledge.
- Carter, R. & Nunan, D. (2001). *The Cambridge guide to teaching English of other languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 63:64.

- Clements, George N. & Keyser, Samuel J. (1983). *CV-Phonology. A Generative Theory of the Syllable*. Cambridge, MA.: MIT Press.
- Dressler, W. U. (1987). *Phonologica 1984: Proceedings of the Fifth International Phonology Meeting, Eisenstadt, 25-28 June 1984*. London: Cambridge University Press.
- Gass, S. M., & Selinker, L. (1994). *Language transfer in language learning*. Amsterdam: John Benjamins Pub.
- Goldsmith, J. (1976). *Autosegmental Phonology, Doctoral dissertation*, MIT, Cambridge, Massachusetts. Greenberg, J. (1978)
- Hancock, M. (1995). *Pronunciation Games*. Cambridge: Cambridge University Press
- Haywood, J. A., & Nahmad, H. M. (1965). *A New Arabic Grammar of the Written Language*. London: Lund Humphries.
- Hockett, C. (1947). *Problems of Morphemic Analysis* Language
- Hogg, R. M., & McCully, C. (1987). *Metrical phonology: A coursebook*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hogg, R. M., & McCully, C. B. (1987). *Segments and syllables*.
- Holton, D., Mackridge, P., Philippaki-Warbuton, I., & Spyropoulos, V. (2012). *Greek: A comprehensive grammar*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, pp. 12:21.
- Jones, R. H. (1997) *Beyond “listen and repeat”: Pronunciation teaching materials and theories of second language acquisition*. System, 25 (1). pp.103-112. ISSN 0346251X doi: [https://doi.org/10.1016/S0346-251X\(96\)00064-4](https://doi.org/10.1016/S0346-251X(96)00064-4)
- Lyons, J. (1992). *Introduction to theoretical linguistics*. London: Cambridge University Press, pp. 238.
- Malikouti-Drachman, Angeliki. (1987). Syllables in Modern Greek. In Dressler, Wolfgang U., Luschutzky, Hans C., Pfeiffer, Oskar E. & Rennison, John R. (eds.), *Phonologica “1984”* Cambridge: Cambridge University Press.
- McCarthy, J. (1979). *Formal Problems in Semitic Phonology and Morphology*. Doctoral dissertation, MIT, Cambridge, Massachusetts.,pp. 373.
- McCarthy, J. (1981). *A prosodic theory of nonconcatenative morphology*. Linguistic Inquiry.

- McCawley, J. (1970). *A Note on Tone in Tiv Conjugation*. African Linguistics.
- Odlin, T. (1989). *Language transfer: Cross-linguistic Influence in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mennen, I., & Okalidou, A. (2006). *Acquisition of Greek phonology: An overview*. QMUC Speech Science Research Centre Working Paper, WP-11. Edinburgh, United Kingdom: Queen Margaret University College.
- Klairis, C., & Babiniotis, G. (2004). *Γραμματική της νέας ελληνικής: Δομολειτουργική-επικοινωνιακή* [Grammar of modern Greek: Structural/functional-communicative]. Athens, Greece: Ellinika Grammata.
- Okalidou, A. (2008). *Ομιλία: Ανάπτυξη και διαταραχές τεμαχιακής δομής* [Speech: Development and disorders of segmental structure]. In D. Nikolopoulos (Ed.), *Γλωσσική ανάπτυξη και διαταραχές* [Language development and disorders]. Athens, Greece: Topos.pp. 175–229.
- Owens, J. (2006). Old Arabic, Neo-Arabic and Comparative Linguistics. *A Linguistic History of Arabic*. doi:10.1093/acprof:oso/9780199290826.003.0002
- Owens, J. (2013).The Oxford Handbook of Arabic Linguistics. (2013). *Oxford Handbooks Online*. doi:10.1093/oxfordhb/9780199764136.001.0001
- Ryding, K. C. (2014). Introduction to Arabic. *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*. doi:10.1017/cbo9780511486975.002 „pp. 17:89.
- Said, M. F., Wehr, H., & Cowan, J. M. (1962). *A Dictionary of Modern Written Arabic*.*Language*,38(3), 328. doi:10.2307/410799
- Tamimi, Y. A., & Shboul, Y. A. (2013). Is the phonotactics of the Arabic complex coda sonority-based? *Journal of King Saud University - Languages and Translation*,25(1). doi:10.1016/j.jksult.2012.12.003